

LUMINA 2013

Revistă socială, culturală și științifică a românilor din Ungaria. Fondată de David Voniga, în 1894.

Publicația Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria

Redactor:

Elena Munteanu Csobai

Corectură:

Elena Rodica Colta

Coperta:

Lonovics László

Foto:

Ioan Ruja, Ana Cioca Czesznak, Maria Berényi, Emilia Martin și fotografiile de arhivă

Editor responsabil:

Maria Berényi

Publicație subvenționată de
Ministerul Resurselor Umane

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

ISSN 1215-6779

Către cititor

Acest număr al revistei este dedicat celor două aniversări din viața comunității românești din Ungaria, care au avut loc în 2012 și 2013. În anul 2012, Comunitatea Cercetătorilor și Creatorilor Români din Ungaria, iar în anul acesta Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria au aniversat câte 20 de ani de existență.

Acest număr al revistei oferă o sinteză asupra activității de cercetare științifică instituționalizată desfășurată în cadrul Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, asupra cercetărilor întreprinse în cei 20 de ani de existență. Cele zece volume tipărite în acest an jubiliar – a căror copertă apare și în revistă – vin ca un rezultat al acestor cercetări, marchează activitatea Institutului. Ele sînt recomandate celor interesați de istorie, etnografie, limbă și literatură și artă.

Elena Munteau Csobai
redactor

Elena Csobai

Aniversarea a 20 de ani de la înființarea Comunității Cercetătorilor și Creatorilor Români din Ungaria

Oricât de viabilă este o minoritate, existența, autodefinirea, activitatea ei culturală depinde, în mare măsură, de circumstanțele economice, sociale și politice ale societății în care trăiește.

În cele ce urmează voi încerca să punctez contextul istoric și cultural din Ungaria anilor 1970–1980, care a făcut posibil, a contribuit la autodefinirea naționalităților.

Începând cu anii 1970, în Ungaria a apărut un nou climat politic, care, într-o măsură oarecare, a sprijinit autodefinirea minorităților din Ungaria. Nu numai uniunile culturale ale minorităților ci și unele asociații pe țară, unele instituții culturale, ca de exemplu muzeele județene, au început să editeze publicații, reviste, volume științifice din domeniul etnografiei, care au avut menirea de a prezenta și etnografia uneia sau a mai multor minorități din Ungaria. Apoi, după o hotărâre ministerială din anul 1974, au luat ființă, în cadrul unor muzee județene, colecții (muzee) de bază ale minorităților din Ungaria, printre care și cea al românilor, în cadrul Direcției Muzeului Județean Bichiș. După înființarea muzeelor de bază au fost create și posturi de muzeografi la secțiile de istorie și etnografie, care au început cercetarea istorică și etnografică a minorităților, inclusiv a românilor. De prin anii 1980, folosind materialele din colecțiile muzeale ale minorităților, au început să se organizeze expozițiile permanente. Aceste expoziții au avut menirea să prezinte publicului vizitator, pe cât se putea, istoria și etnografia unei minorități.

De asemenea, Ungaria a fost prima țară din Europa care, în anul 1975, a organizat, pentru întâia oară, o conferință științifică internațională pe tema etnografiei minorităților. În 2001 manifestarea a ajuns la a VII-a ediție, urmînd ca în continuare conferința să se organizeze, în fiecare an, într-una din țările Europei. Regretabil a fost faptul că, în afară de Ungaria, nici o țară din Europa nu și-a asumat organizarea acestei conferințe de mare succes, la care au participat în jur de 20 de țări și la organizarea căreia au contribuit și uniunile culturale ale minorităților din Ungaria.

După 1980, rînd pe rînd, s-au înființat casele muzeu ale minorităților. Românii și-au planificat organizarea a trei asemenea case, dar în final s-a realizat doar una.

Tot din anii 1980, la bibliotecile județene, au luat ființă bibliotecile de bază ale minorităților iar la Budapesta, la Biblioteca Gorkij, a fost constituită o colecție pe țară pentru toate minoritățile, care totodată a editat volume, în care s-au publicat și cele mai noi cercetări ale minorităților.

Tot la Budapesta, în cadrul Institutului Cultural Maghiar, în anul 1990, s-a înființat o secție pentru naționalități și minorități etnice, care a sprijinit cercetările din cadrul minorităților, editînd o serie de publicații destinate cunoașterii valorilor lor culturale.

Sub egida Uniunii Culturale a Românilor din Ungaria, din anul 1982, a crescut numărul periodicelor în limba română. Astfel a apărut primul număr al revistei de etnografie și folclor „Izvorul”. Această publicație anuală are menirea să facă cunoscut tezaurul etnografic al românilor din Ungaria. O altă publicație a Uniunii, care a început să apară din anul 1985, a fost revista de cultură anuală „Timpuri”, în care s-au publicat rezultatele celor mai noi cercetări istorice. Din anul 1990, în locul revistei „Timpuri”, a apărut o succesoare a acesteia, „Lumina”, revistă „socială, culturală și științifică” anuală a românilor din Ungaria.

Acestea au fost, considerăm, cele mai importante evenimente istorice și culturale, care au contribuit la înființarea unei comunități, care are ca scop principal cercetarea minorității române.

Alocațiune rostită cu ocazia aniversării a 20 de ani de la înființarea Comunității Cercetătorilor și Creatorilor Români din Ungaria

Stimați oaspeți! Dragi prieteni! Dragi colegi!

Au trecut 20 de ani de la înființarea Comunității Cercetătorilor și Creatorilor Români din Ungaria, prin intermediul căreia s-au adus la lumină valorile istoriei, etnografiei, a limbii noastre și totodată s-au creat noi valori spirituale și artistice, valori care azi ne autodefinesc.

Înainte de a ne reaminti momentul înființării Comunității Cercetătorilor și Creatorilor români din Ungaria, trebuie să subliniem cele trei circumstanțe fundamentale, care a făcut posibilă apariția acestei comunități:

1. Importanța climatului politic din Ungaria anilor 1970–1980, care a contribuit la începerea cercetării minorităților în cadrul muzeelor județene.

2. Sprijinul Uniunii Culturale care, pe lângă Vicariatul Ortodox Român și Direcția Muzeului Județean, a luat parte la înființarea Colecției Bisericii Ortodoxe Române din Ungaria, prin care, în ultimul moment, a fost salvat materialul muzeistic și arhivistic a celor 20 de parohii ortodoxe române.

3. Contribuția Uniunii Culturale la apariția revistelor Izvorul, Timpuri și Lumina, în jurul cărora s-a format un grup de intelectuali, ce a dat un imbold cercetării științifice pornite.

Acest grup de intelectuali, format în diferite instituții de cultură, cu oarecare experiență în domeniul cercetării, s-a întrunit în mai multe ședințe și a discutat despre posibilitatea coordonării activității de cercetare a trecutului, ca ulterior, prin publicarea rezultatelor cercetării, să ajute învățământul românesc din Ungaria, să contribuie cu noi materiale la publicațiile românești.

Acestea au fost problemele care ne-au preocupat pe noi acum 20 de ani, când la 12 aprilie 1991, în sediul Uniunii s-a înființat un cerc al cercetătorilor științifici sub denumirea de „*Pentru cultura românească din Ungaria.*” După jumătate de an de activitate, comunitatea a organizat, în toamna anului 1991, primul simpozion, în care, prin teme abordate s-au conturat implicit și direcțiile de cercetare viitoare.

Încă de la bun început s-a hotărât ca acest cerc

să se transforme într-o asociație organizată, independentă, cu personalitate juridică, cu statut. Prin urmare, după un an, la 7 februarie 1992, s-a înființat Comunitatea Cercetătorilor și Creatorilor Români din Ungaria, „*cu scopul depunerii de muncă artistică, creatoare și de cercetare din domeniul descoperirii, cercetării și dezvoltării tradițiilor istorice, literare, artistice, pentru promovarea acestora, pentru realizarea unor publicații științifice și culturale într-o formă organizată a activității de cercetare științifică și de creație.*”

Această comunitate de creație și de cercetare, legală, înregistrată, cu personalitate juridică și cu un buget separat a dorit să-i atragă, ca membrii, pe toți cei interesați. Președintele comunității a fost aleasă dr. Maria Berenyi iar vicepreședinți, dr. Gheorghe Santău și Emilia Martin. Comunitatea și-a continuat activitatea, cercetătorii și-au continuat cercetările cuprinse în planul de activitate. Totodată comunitatea a hotărât instituționalizarea muncii de cercetare și a întocmit documentele necesare, pentru înființarea unui institut de cercetări sub egida comunității. La 4 iunie 1993, Comunitatea și-a înființat Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria și a ales noua conducere a comunității. În funcția de președinte a fost ales dr. Gheorghe Santău iar ca vicepreședinți Elena Csobai și Emilia Martin. Director al institutului nou înființat a fost aleasă, pe bază de concurs, dr. Maria Berenyi. Prin înființarea Institutului, cercetătorii aveau propria lor instituție, care îi obliga la o muncă științifică serioasă, menită să-i aducă acesteia prestigiu. Comunității i-a rămas cea mai importantă sarcină,

Elena Csobai a prezentat cele două decenii de existență a Comunității

aceea de a-și susține instituția înființată, dintr-un buget foarte mic, care ani de-a rândul nu s-a schimbat prea mult, primit anual de la Comisia parlamentară, prin concurs.

Ca asociație, comunitatea a încercat să depună mai multe concursuri pentru a câștiga fondurile necesare, în vederea realizării scopurilor propuse, pentru susținerea acțiunilor începute, pentru sprijinirea creației, a creatorilor români din toate domeniile. În anul 1999 s-a schimbat conducerea comunității, fiind aleși ca președinte Elena Csobai iar ca vicepreședinți Ștefan Oroian și Emilia Martin. În anul 2005 din nou s-a schimbat conducerea comunității, președinte fiind aleasă Elena Csobai iar vicepreședinți Emilia Martin și Stela Santău. În felul acesta s-a continuat tradiția ca al doilea vicepreședinte să fie ales dintre artiștii plastici.

În continuare se cuvine să vă prezint pe scurt activitatea comunității desfășurată în cei 20 de ani. Comunitatea a sprijinit toate acțiunile inițiate de Institutul de cercetare și totodată s-a implicat în susținerea tuturor activităților culturale legate de creatorii români din Ungaria, de răspândirea valorilor de artă plastică, artă fotografică, film, literatură, muzică, arhitectură. Trebuie să recunoaștem că, din cauza resurselor materiale foarte scăzute, nu toate domeniile au fost sprijinite în aceeași măsură și poate nici nu au primit atenția cuvenită.

În cei 20 de ani de activitate membrii comunității s-au implicat în activitatea de cercetare științifică, în munca de răspândire a culturii românești, în activitatea editorială a Institutului.

Prin inițierea concursurilor literare și artistice

pentru tineri, prin sprijinirea apariției volumelor de poezii și artă, prin organizarea expozițiilor tinerilor din domeniul artei plastice s-a încercat descoperirea unor tineri români talentați, care să fie atrași să participe la viața comunității. Atât tinerilor cât și adulților comunitatea le-a asigurat spațiu necesar pentru a se prezenta prin amenajarea unor expoziții temporare. Creatorii au fost prezentați, fără excepție, și în coloanele revistei „Lumina”.

În cei 20 de ani au fost organizate peste 20 expoziții temporare de istorie, etnografie, carte și artă.

Membrii comunității au organizat zece tabere de cercetare istorică și etnografică în localitățile locuite și de români, la care au participat elevi, studenți și profesori din școlile românești și de la Catedra de limbă română a Institutului Pedagogic din Seghedin.

Achizițiile de piese făcute cu această ocazie au îmbogățit colecțiile muzeale. Prezentarea tinerilor talentați în coloanele revistei „Lumina” și organizarea de expoziții ale acestora a devenit o tradiție. O dovadă a acestei promovări este chiar și această zi, când aniversăm 20 de ani de la înființarea comunității noastre și când avem în față lucrările a două tinere artiste. Este vorba despre Juliana Machhour, care și-a terminat studiile la Facultatea de Design din Arad, și despre Emilia Nagy, studentă la Universitatea din Seghedin, specialitatea artă vizuală – limbă și literatură maghiară. Ambele au fost prezentate și în coloanele revistei „Lumina 2012”.

Ștefan Oroian vernisează expoziția Emiliei Nagy și a Iuliei Machhour

Corul „Pro Musica”

Participanți la aniversare

Maria Berényi

Institutul de Cercetări al românilor din Ungaria (1993–2013)

Au trecut 20 ani de când ne-am înființat Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria. În ultimul deceniu al secolului al XX-lea, aspirația intelectualilor români de pe aceste meleaguri de a-și înființa un Institut propriu era justificată deja de remarcabilul potențial creator, de care acest colectiv a dat dovadă, potențial existent încă și azi, dovadă numărul, calitatea și diversitatea tematică a lucrărilor publicate pînă azi. Prin actul de constituire al Institutului, de fapt am instituționalizat eforturile disperate ale predecessorilor noștri, care vroiau să-și unească forțele spirituale într-o formă organizată și legitimă. Astfel, proiectul nostru din 1993 nu a apărut din senin, ci a fost anticipat de o serie de preocupări mai vechi sau mai recente. Institutul urma să devină un seismograf sensibil și o oglindă, cît mai fidelă, a culturii românilor din Ungaria, în sensul cel mai larg al cuvîntului. Am pornit la

drum cu dorința, dar și cu ambiția, de a reflecta prin munca noastră istoria, cultura și viața tradițională a comunității românești din Ungaria, în toate aspectele ei, în care poate fi reconstituită și valorificată. Eram conștienți și de dificultățile care ne vor aștepta. Nu ne-au evitat nici reușitele, dar nici problemele de supraviețuire.

În cei douăzeci ani de existență, Institutul a încercat să devină și să rămînă un promotor al căutărilor creatoare, inovatoare al comunității noastre. S-au făcut eforturi pentru autocercetare și autocunoaștere, altfel spus pentru cunoașterea identității noastre, ca să găsim răspuns la simpla întrebare „cine sîntem noi?” Prin cercetările realizate pînă acum am făcut o lungă călătorie spre noi înșine.

În urmă cu 20 ani, fondatorii Institutului erau convinși că, prin activitatea lor, vor putea atrage

Ședința de constituire a Cercului de Cercetători
pentru Cultura Română din Ungaria în 1991

La ședința de constituire a Institutului de Cercetări în anul 1993

atenția românilor noștri de pe aceste meleaguri. De la constituire, prin activitatea sa, Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria se adresează profesorilor, cadrelor universitare, studenților și altor categorii: iubitori ai limbii, istoriei, etnografiei și literaturii românești din Ungaria. Organizează sesiuni culturale și științifice, editează cărți în limba română și maghiară, cu scopul de a prezenta fizionomia spirituală a comunității românești din Ungaria, de a argumenta o presupunere, și anume că sentimentul de apartenență și de conștiință poate fi susținut printr-o autostudiere sinceră și temeinic argumentată.

Publicațiile Institutului sînt bine cunoscute în țară și în străinătate. Acestea se expediază la școli, biblioteci, asociații culturale, muzee, universități, arhive, etc. Alături de acei cercetători, care se interesează de trecutul, cultura, istoria, etnografia, limba și literatura românilor din Ungaria, publicațiile sînt răsfoite și de publicul românesc din întreaga Ungarie. În lipsă de manuale, publicațiile Institutului sînt folosite și în învățămîntul românesc din Ungaria, în domeniul *Cultură și civilizație românească*.

Cercetările și culegerile etnologice, istorice și lingvistice de teren întreprinse în localitățile populate și de români, se impun ca o necesitate științifică, pe de o parte, pentru actualizarea și

modernizarea informațiilor culturale despre grupul etnic, pe de altă parte, pentru conservarea, prin culegere și teaurare, a faptelor de folclor, istorie și limbă încă vii.

Institutul de la început și-a orientat activitatea în două direcții principale: una de cercetare științifică pe tărîm istoric, demografic, filologic, istorico-literar, lingvistic, etnografic-etnologic, artistic etc. și alta de valorificare a rezultatelor cercetărilor din aceste domenii, prin publicații, periodice proprii și prin cărți. În același timp, Institutul organizează anual manifestări științifice de prestigiu, sesiuni de comunicări și mese rotunde cu participanți din țară și de peste hotare. Activitatea de cercetare a membrilor Institutului se orientează spre teme importante, prioritare pentru descifrarea trecutului și prezentului comunității românești din Ungaria: demografie istorică, familie și societate, biserică și națiune, rolul bisericilor unite și ortodoxe, istoricul învățămîntului, etc.

Pînă la ora actuală Institutul a editat sau a finanțat *85 de volume* și a organizat *23 simpozioane internaționale*, întreține relații de colaborare cu unități similare din țară și străinătate, cu diverse școli, instituții socio-culturale și administrative.

Scurt istoric

În primăvara anului 1991 s-a constituit cercul de cercetători cu denumirea provizorie „*Pentru Cultura Română din Ungaria*”. Cîțiva intelectuali aparținători minorității noastre au pledat pentru înființarea acestui cerc, fiindcă au fost de părere că despre istoria, cultura, prezentul românilor din Ungaria trianonică nu se fac cercetări sistematice. Din cînd în cînd, apăreau niște studii în diferite publicații (istorice, etnografice) dar, nefiind sistematice, ele nu au intrat în conștiința românilor din Ungaria. Scopul cercului a fost să adune forțele spirituale și creatoare ale comunității românești din Ungaria și să formeze o intelectualitate puternică și conștientă.

La 7 februarie 1992, acest cerc s-a transformat în „*Comunitatea Cercetătorilor și Creatorilor Români din Ungaria*” care, fiind și înregistrată, a devenit persoană juridică. La înființarea acesteia au fost formulate scopuri concrete: crearea unui for de dezbateri a unor teme profesionale (de limbă, învățămînt, cultură, artă etc.) și inițierea unor cercetări mai chibzuite și coordonate, iar rezultatul lor să fie valorificat în vederea unei autocunoașteri mai temeinice. Comunitatea a avut, la început, următorii membri: *Maria Berényi, Ana Borbély, Lucia Borza, Mihaela Bucin, Ion Budai, Elena Csobai, Alexandru Hoțopan, Ana Hoțopan, Eva Kozma Frătean, Mihai Kozma, Marius Maghiar, Emilia Martin, Gyöngyi Mocan, Stella Nikula Machhour, Ștefan Oroian, Gheorghe Petrușan,*

Florica Santău, Gheorghe Santău, Ana Secan Navratil și Ecaterina Tiritean.

Încă în anul constituirii, Comunitatea a decis ca să se instituționalizeze munca de cercetare, fiindcă, fără subvenții financiare, nu se putea face muncă profesională de calitate. Au urmat luni de muncă organizatorică, a fost întocmit un plan de cercetări. La 13 februarie 1993 Comunitatea și-a constituit *Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria*. La 29 mai 1993 adunarea generală a comunității a ales, prin concurs public, directorul institutului în persoana *dr. Mariei Berényi*, pentru o perioadă de trei ani. De atunci mandatul directorului a fost prelungit din cinci în cinci ani. Din anul 1998, Institutul a devenit persoană juridică și a fost înregistrat la tribunal.

Institutul a fost înființat în scopul derulării unei activități științifice pentru identificarea valorilor culturale care asigură existența și continuitatea românilor pe meleagurile ungare.

La începuturi, la finanțarea Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria s-a angajat însuși Guvernul Ungariei. În perioada 1993-1998 Institutul a fost finanțat de către Ministerul Învățămîntului. În 1998, nu se știe de ce, s-a întrerupt acest ajutor financiar. De atunci, adică de 15 ani, Institutul nu are buget anual funcționînd pe bază de proiecte și concursuri. În acest an (2013), jubiliar aș putea spune, de la Ministerul Resurselor Umane Institutul a primit o sumă considerabilă, cu ajutorul căreia am editat 10

Vernisajul expoziției „50 de ani de la înființarea ansamblului folcloric din Micherechi” în 1998

volume și publicațiile anuale *Simpozion, Lumina* și *Izvorul*.

Principalele obiective

Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria este o instituție de specialitate, având drept obiectiv cunoașterea, păstrarea și promovarea tradițiilor, în contextul dezvoltării culturii naționale.

Conform Statutului de funcționare Institutul are ca obiective:

- Promovarea și sprijinirea materială și morală a studierii profunde a istoriei comunității în context național și european.

- Popularizarea activității personalităților românești marcante din Ungaria, prin studii și lucrări monografice.

- Cu prilejul unor aniversări ale unor evenimente istorice sau ale unor personalități, Institutul se angajează la organizarea unor manifestări științifice tematice în domeniile istorie, etnografie, cultură, etc.

- Colaborarea cu universități și institute științifice de prestigiu din țară și străinătate.

Institutul este implicat în evocarea unor personalități care au aparținut comunității românești din Ungaria și care și-au adus un aport însemnat la păstrarea și îmbogățirea tezaurului cultural românesc, precum *Iosif Ioan Ardelean*, *Moise Nicoară*, *Gheorghe Pomuț*, *David Voniga*, *Teodor Papp*, *Alexandru Suciu*, *Emanuil Gojdu*, etc.

Printre obiectivele prioritare se numără conservarea și păstrarea identității etnice, lingvistice, culturale și religioase a românilor din Ungaria.

Colaboratori ai Institutului

Institutul funcționează cu trei secții: istorică, etnografică și lingvistică-literară. Din toamna anului 1994, în afară de director, în cadrul Institutului au fost angajați doi cercetători cu semipost. Între 1994-1997 cercetătorii cu semipost au fost: *dr. Ana Borbély* și *Tiberiu Herdean*. Din 1997 au fost angajate cu semipost *dr. Ana Hoțopan* și *Emilia Martin*. Din motive financiare, din anul 2000 numai cea din urmă este angajată.

Institutul după posibilitățile sale financiare și pe baza unui angajament, încheie contracte pe teme concrete de cercetare. Colaboratorii institutului între 1993-2013 au fost *dr. Maria Berényi*, *dr. Ana Borbély*, *Lucia Borza*, *Anamaria Brad*, *dr. Mihaela Bucin*, *Rodica Colta*, *Elena Csobai*, *dr. Tiberiu Herdean*, *Irina Garami*, *dr. Maria Gurzău Czeglédi*, *dr. Ana Hoțopan*, *Alexandru Hoțopan*, *Eva Kozma Frătean*, *Mihai Kozma*, *Emilia Martin*, *Gyöngyi Mocan*, *dr. Stella Nikula*, *dr. Gheorghe Petrușan*, *Florica Santău*, *dr. Gheorghe Santău*.

Activitatea științifică depusă de către intelectualii grupați în jurul acestui atelier constituie una dintre cele mai importante realizări spirituale din ultimele decenii ale comunității românești din Ungaria.

Vernisajul expoziției la aniversarea a 50 de ani de la înființarea Uniunii Culturale, în 1999

Maria Berényi, Rodica Colta și Acad. Cornelia Bodea

Teme și domenii de cercetare

În cadrul Institutului, în perioada anilor 1993–2013, cele trei secții au efectuat cercetări în mai multe domenii. Temele de cercetare încearcă să armonizeze prioritățile Institutului cu afinitățile și preocupările cercetătorilor noștri. Unele teme necesită cercetări de mai mulți ani, altele valorifică anumite aspecte, subiecte, și se concentrează la scrierea unor studii.

În perioada sus-amintită au fost finanțate de către Institut următoarele teme de cercetare:

- Îmbrăcămintea românilor din Ungaria
- Credințele și mitologia populară în cercul românilor din Ungaria
- Obiceiurile de naștere la românii din Ungaria
- Chestionar (întocmit cu ajutorul mai multor specialiști de la secția etnografică)
- Vestigii ortodoxe de istorie și artă ale românilor din Ungaria
- Muzica și dansul românesc din Ungaria
- Folclorul copiilor din Micherechi
- Jocul la Micherechi
- „D’ala” fujitului la Micherechi
- Mălăieșul la Micherechi
- Strigăturile românilor din Ungaria
- Particularitățile graiurilor, diferența între limba vorbită și limbajul artistic în creațiile folclorice românești din Ungaria
- Medicina populară

- Credințe, obiceiuri, sărbători la românii din Ungaria

- Tradiții și credințe legate de naștere la românii din Ungaria

- Ceremonialul funerar la românii din Ungaria

- Sărbătorile calendaristice ale românilor din Ungaria

- Textilele populare românești din Ungaria

- Particularități etnice în cultura materială și spirituală

- Bilingvismul și schimbarea de limbă la românii din Chitighaz

- Cercetări dialectologice și sociolingvistice la românii din Ungaria

- Dicționar regional (dialectal) din Chitighaz

- Schimbarea de cod în folosirea limbii române

- Variabilitatea numelor geografice în interviurile în limba română

- Tradiția modernității în romanul românesc

- Tendințe în proza românească contemporană

- Istoria literaturii române din Ungaria

- Márki Sándor și literatura română

- Coordonatele ideologice la Mihai Eminescu și Ioan Slavici

- Numele de botez la românii din Chitighaz (1779–1829)

- Istoria numelor la românii din Ungaria

– Programă școlară pentru predarea limbii și literaturii române în Liceul Românesc clasele I–IV

– Dicționar de expresii maghiaro-române

– Din trecutul românilor din Hajdú-Bihar și Szabolcs

– Fundații române în orașul Giula

– Istoria românilor din Aletea și Bichișciaba

– Istoria și procesul Memorandului

– Documentația Fundației Gojdu

– Aspecte din trecutul bisericii baptiste române din Ungaria

– Istoria presei române din Transilvania și Ungaria, sec. XIX–XX

– Istoria învățământului confesional românesc din Ungaria de azi (1868–1945)

– Istoria Fundației Gojdu (1870–1952)

– Biserica ortodoxă și greco-catolică română în Ungaria (secolul XVIII–XX)

– Reuniunile femeilor din Austro-Ungaria în secolul al XIX-lea

– Greci și macedoromâni în Austro-Ungaria

– Conviețuire româno-maghiară în Monarhia Austro-Ungară

– Instituții românești în Ungaria interbelică

– Relații interetnice la Aletea și Chitighaz

– Istoria și documentația Colegiului Mocsáry

– Companiile comercianților greci și macedo-

români din Austro-Ungaria, secolele XVIII–XX.

– Vestigiile ortodoxe la românii din Ungaria.

– Istoria fundațiilor și societăților culturale ale românilor din Ungaria, secolele XIX–XX.

– Carte veche bisericească și laică în Fondul Todorescu de la Biblioteca Széchényi din Budapesta

– Particularități etnice în cultura materială și spirituală a românilor din Ungaria

– Bilingvismul românilor din Ungaria

– Literatura românilor din Ungaria

– Caracteristicile romanului românesc interbelic

– Istoria ASTREI și influența sa asupra culturii românești din Ungaria (1861–1918)

– Sărbători calendaristice ale românilor din Ungaria

– Cercetări demografice, etnologice și socio-lingvistice în cadrul comunității românești din Giula

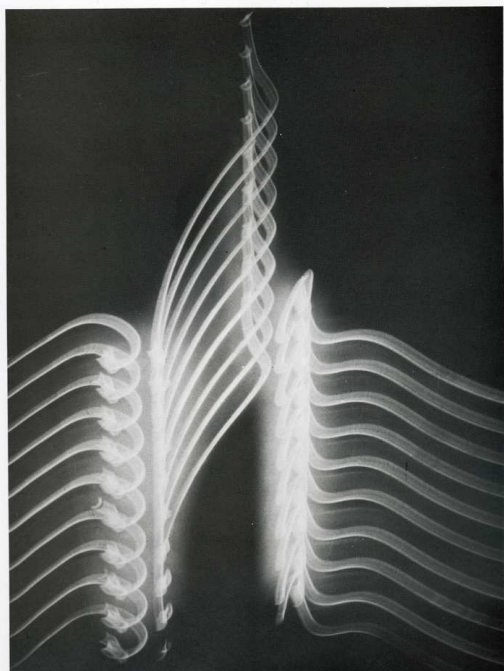
Publicații

Valorificarea cercetării științifice se realizează prin: organizarea de manifestări științifice, organizarea și participarea la reuniuni științifice naționale și internaționale; editarea de publicații științifice și de popularizare.

Munca de cercetare își are sensul mai ales dacă

LUMINA 2008

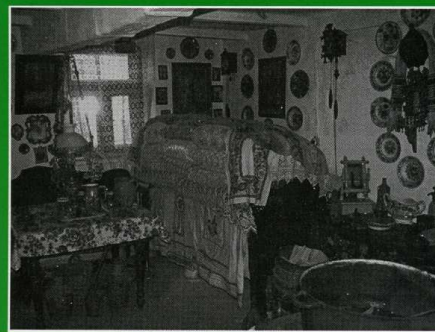
Revistă socială, culturală și științifică a românilor din Ungaria. Fondată de David Voniga, în 1894.

IZVORUL

Revistă de etnografie
și folclor

Nr. 29

Interiorul casei lui Iosif Duma (Ollaca-Pustă)

2008

rezultatul acesteia este întruchipat în studii publicate în reviste, periodice, monografii etc. Institutul pe acest teren a oferit multiple posibilități colaboratorilor săi. Scoate anual publicațiile *Simpozion, Izvorul și Lumina*.

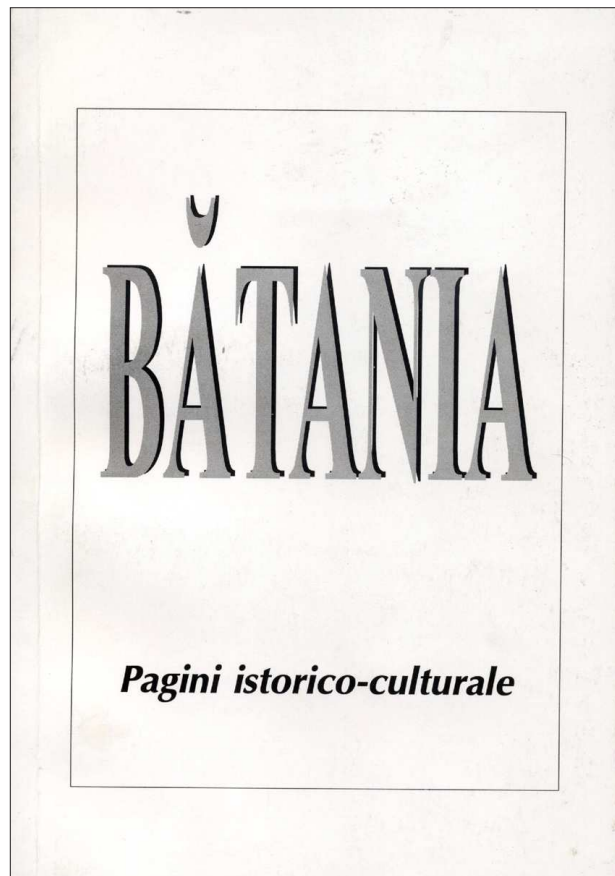
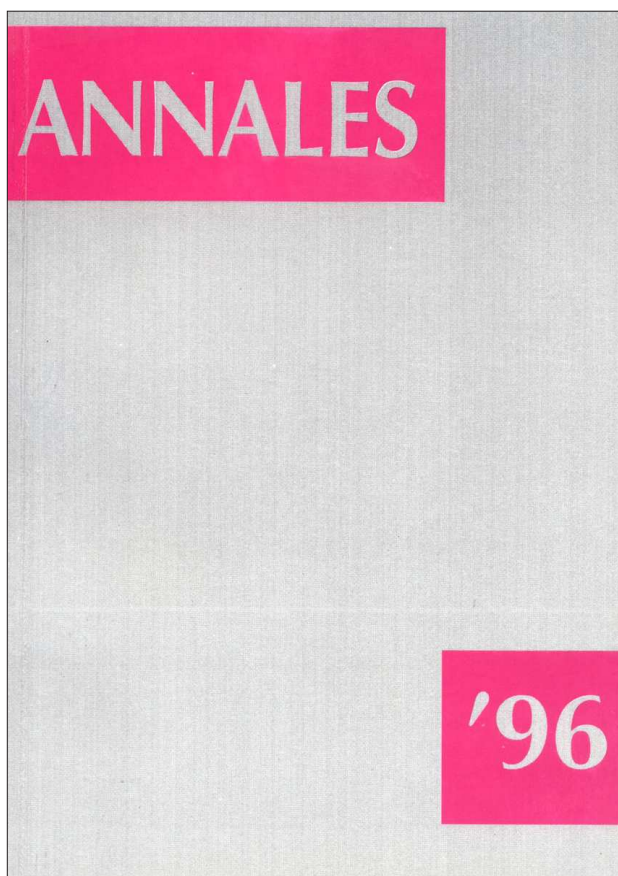
Pe lângă publicațiile amintite, unde apar scrieri istorice, etnografice, lingvistice și literare, Institutul a scos de sub tipar, în 1998, volumul *Bibliografie*. Lucrarea e concepută ca o bibliografie generală însumând aproape toate lucrările colaboratorilor, concretizate în cărți, studii și articole, apărute în reviste de specialitate, în periodice cultural-științifice din țară și străinătate până la finele anului 1997. Studiile mai voluminoase ale cercetărilor au fost publicate în volumul bilingv *Annales*, edițiile 1996 și 2000. În afară de publicațiile amintite, Institutul a publicat monografiile comunelor *Chitighaz* (1993), *Bătania* (1995) și *Micherechi* (2000). Aceste monografii au fost scrise de către: *Ana Borbély, Elena Csobai, Eva Kozma Frătean, Emilia Martin și Maria Berényi*. În aceste cărți este prezentată istoria, etnografia, cultura, muzica și limba românilor din localitățile respective. Se intenționează scoaterea unui nou volum monografic despre românii din Giula. Institutul a editat sau a finanțat încă numeroase volume de studii în cei cincisprezece ani.

Publicațiile se trimit la diferite instituții, universități, biblioteci, muzee, arhive din țară și străinătate, făcându-se cunoscute realizările științifice ale Institutului. Rezultatele cercetării din Institut sînt parte a bibliografiei de bază citată în manualele, sintezele și studiile fundamentale privind istoria, limba și folclorul românilor din Ungaria

Rezultatele cercetărilor

Publicațiile oferă cititorilor imaginea sinelui comunitar actual, fiind practic un indicator oficial al reconstruirii identității și al configurării modurilor în care membrii grupului etnic se disting în relațiile lor sociale cu alți indivizi și cu alte colectivități. Aceste publicații sînt nu numai lucrări de specialitate, dar și un material util celor care doresc să fie la curent cu istoria și situația actuală a populației românești din Ungaria. Factor de educație a *memoriei colective identitare* – atît la nivelul conținutului manifest, cît și la al celui latent, publicațiile oferă informații etnologice, istorice, lingvistice, literare, ș.a.

Funcția educativă identitar-românească devine explicită prin cultivarea prestigiului a ceea ce s-a conservat, dar și a ceea ce se perpetuează din specificul cultural local, cu particularitățile distincte.

Publicațiile editate sau finanțate de către Institut, în ordine cronologică:

SIMPOZION (1–22. vol.)

(Comunicările prezentate la conferințele anuale)

IZVORUL. Revistă de etnografie și folclor (nr. 1–34.)

LUMINA. Revistă socială, culturală și științifică a românilor din Ungaria (15 ediții)

CHITIGHAZ. Pagini istorico-culturale, Budapesta, 1993

Maria Berényi, *Românii din Ungaria de azi în presa română din Transilvania și Ungaria secolului al XIX-lea*, Documente, Giula, 1994

Emilia Martin Nagy, *Date etnografice despre românii din Ungaria*, Giula, 1995

BĂTANIA. Pagini istorico-culturale, Budapesta, 1995

Maria Berényi, *Istoria Fundației Gojdu / A Gozsdú Alapítvány története (1870–1952)*, Budapesta, 1995

Elena Csobai, *Istoricul românilor din Ungaria de azi*, Giula, 1996

ANNALES '96, volum de studii, Giula, 1997

BIBLIOGRAFIE, Giula, 1998

Elena Csobai-Emilia Martin, *Vestigiile Bisericii Ortodoxe Române din Ungaria*, Giula, 1999, Ed. a II-a, Giula, 2013

MICHERECHI. Pagini istorico-culturale, Giula, 2000

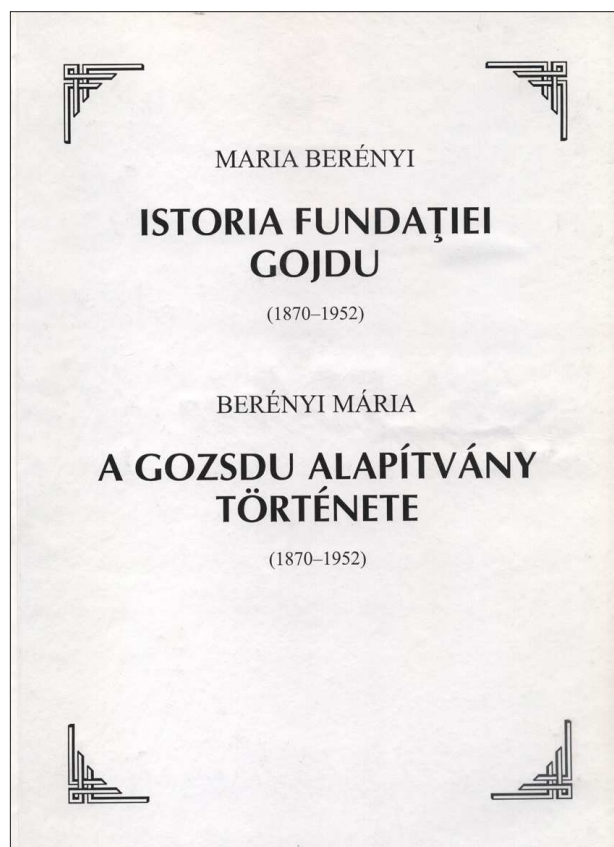
Maria Berényi, *Cultură românească la Budapesta în secolul al XIX-lea*, Giula, 2000

ANNALES 2000, volum de studii, Giula, 2001

Borbély Anna, *Nyelvcseré*, Budapest, 2001

Maria Berényi, *Viața și activitatea lui Emanuil Gojdu (1802–1870)*, Giula, 2002

Emilia Martin, *Sărbători calendaristice ale românilor din Ungaria*, Giula, 2003

Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria. *Un deceniu de existență (1993–2003)*, Giula, 2003

Maria Berényi, *Moștenirea lui Gojdu în oglinda presei române și maghiare (1995–2005) / Gozsdú öröksége a román és magyar sajtó tükrében (1995–2005)*, Budapesta, 2005

Institutul de Cercetări. Broșură, Giula, 2010

Maria Berényi, *Poveștile caselor Români în Buda și în Pesta / Tales of houses Romanians in Buda and Pest / Mesélő házak Románok Budán és Pesten*. Budapesta-Budapest, 2011, Ed. II-a., Giula, 2013

Emilia Martin, *Românii din Ungaria. Studii de etnologie*, Giula, 2013

Maria Berényi, *Personalități marcante în istoria și cultura romanilor din Ungaria (Secolul XIX)*, Giula, 2013

Elena Csobai, *Românii din Ungaria Studii de istorie*, Giula, 2013

Ana Borbély, *Limbă română și identitate românească în Ungaria*, Giula, 2013

Tibor Hergován, *Confesiunea în romanul românesc interbelic*, Giula, 2013

Stella Nikula, *Aspecte ale gândirii umane. Studii de psihologie tradițională*, Giula, 2013

Irina Iszály Garami, *Săcalul de altădată*, Giula, 2013

Ștefan Oroian – Oroján István, Giula, 2013

Simpozioane

Din anul 1991, Cercetătorii români din Ungaria și-au propus organizarea anuală a câte unui simpozion, ca forum de prezentare și dezbateră a problemelor principale care preocupă comunitatea românească din Ungaria. Temele expuse sînt foarte bogate și variate. La aceste întruniri sînt prezenți, în număr foarte mare, profesori, intelectuali, ziariști români din Ungaria, și oaspeți invitați din România și din alte țări. La aceste sesiuni, de obicei, se poartă un dialog fertil pe cele mai arzătoare probleme legate de cultura, limba, tradiția, istoria, religia, identitatea românilor din Ungaria. Simpozioanele organizate de Institut au devenit astfel cele mai importante forumuri ale intelectualilor preocupați de cultura românească din Ungaria.

Ca să avem o imagine mai concretă despre tematica întrunirilor științifice, în ceea ce urmează prezentăm comunicările susținute la cele do-

uăzeci și două de simpozioane organizate pînă acum.

SIMPOZION I.

(Giula, 22–23 noiembrie 1991)

Eva Kozma Frătean (Budapesta): Probleme ale predării culturii muzicale

Emilia Martin (Giula): Cercetarea portului tradițional al românilor din Ungaria

Marius Maghiar (Budapesta): Școala Ardeleană și Tipografia Universității din Buda

Maria Berényi (Budapesta): Românii din Ungaria de azi în presa română a secolului al XIX-ea

Elena Csobai (Bichișciaba): Aspecte din istoricul românimii din Bichișciaba

Mihaela Bucin (Otlaca-Pustă): Otlaca-Pustă – Schiță monografică

Gheorghe Santău (Giula): Originea comunei și a românilor din Chitighaz

Ana Borbély (Budapesta): Lexicul regional și frecvența fenomenelor dialectale la copiii din Chitighaz

SIMPOZION II.

(Giula, 28–29 noiembrie 1992)

Gheorghe Petrușan (Seghedin): Școli ale naționalităților în Ungaria

Maria Berényi (Budapesta): Școlile populare române din Ungaria

Gheorghe Santău (Giula): Memorandumul din 1892 – după 100 de ani

Ana Borbély (Budapesta): Folosirea limbii române și maghiare la românii din Chitighaz

Lucia Borza (Budapesta): Despre necesitatea unei gramatici a limbii române cu explicații în limba maghiară

Elena Csobai–Emilia Martin (Bichișciaba–Giula): Colecția Bisericilor Ortodoxe Române din Ungaria

Marius Maghiar (Budapesta): Rolul ortodoxiei în încreștinarea ungarilor

Eva Kozma Frătean (Budapesta): Tradiția muzicală la românii din Ungaria

Mihaela Bucin (Otlaca-Pustă): Un manuscris – Poveștile Floricăi Șimonca din Otlaca-Pustă

SIMPOZION III.

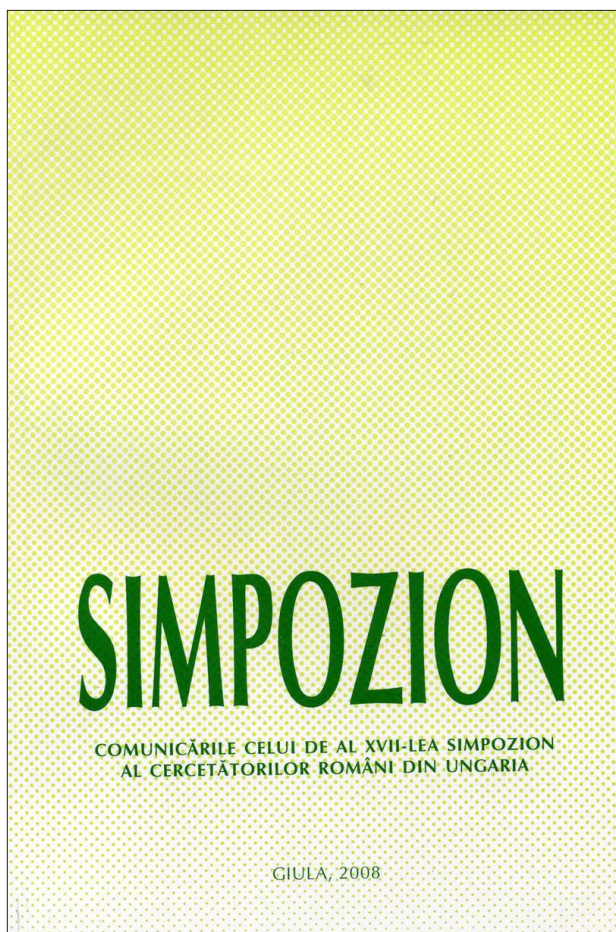
(Chitighaz, 11–12 decembrie 1993)

Ana Borbély (Budapesta): Atitudinea față de limba română și maghiară la românii din Chitighaz

Mihai Kozma (Seghedin): Despre istoricul numelor noastre

Eva Kozma Frătean (Budapesta): Creația muzicală a chitighăzenilor

Mihaela Bucin (Chitighaz): Estetica strigăturii din Chitighaz

Emilia Martin (Giula): Elemente specifice în îmbrăcămintea românilor și naționalităților conviețuitoare

Elena Csobai (Bichișciaba): Conviețuirea minorităților în așezările locuite și de români

Maria Berényi (Budapesta): Rolul fundațiilor în cultura română din Ungaria în secolul al XIX-lea

SIMPOZION IV.

(Giula, 26–27 noiembrie 1994)

Acad. Cornelia Bodea (București): Moise Nicoară, 1784–1861 – Motivația unui mit

Maria Berényi (Budapesta): Contribuția lui Moise Nicoară la istoria național-culturală a românilor din Ungaria

Elena Csobai (Bichișciaba): Moise Nicoară și românii din Giula

Gheorghe Petrușan (Seghedin): De la Supplex Libellus Valachorum la Memorand – Actualitatea Memorandului

Gheorghe Santău (Giula): Procesul Memorandului – Din punct de vedere istoric și juridic

Tiberiu Herdean (Budapesta): M. Blecher sau prizonieratul dureros al identității

Ana Borbély (Budapesta): Observații cu privire la transcrierea textelor dialectale românești din Ungaria

Gyöngyi Mocan (Budapesta): Numele de botez la românii din Chitighaz

Anamaria Brad (Chitighaz): Despre schimbarea numelor de familie în Chitighaz

Emilia Martin (Giula): Piese de îmbrăcăminte ca obiecte magice

Ana Hoțopan (Seghedin): „Cealaltă lume” – reflectată în credințele românilor din Ungaria

Mihaela Bucin (Chitighaz): Manuscrisele colecționate de Ana Iuhas – Hora mortului din Micherechi

Alexandru Hoțopan (Giula): „D’ala fujitului” la Micherechi

Stella Nikula (Giula): Crucea, semnul identității noastre creștine

SIMPOZION V.

(Giula, 25–26 noiembrie 1995)

Acad. Cornelia Bodea (București): Femeia română în Transilvania și Ungaria secolului trecut

Tiberiu Herdean (Budapesta): Urmuz și personajele sale

Emilia Martin (Giula): „Strigoii”. Rolul ființei cu putere supranaturală în credințele românilor din Ungaria

Ana Borbély (Budapesta): Două situații – două stiluri de vorbire – Cercetări asupra stilurilor de

vorbire în comunitatea românească din Chitighaz

Eva Kozma Frătean (Budapesta): Parte integrantă a învățămîntului românesc din Ungaria - disciplina cînt și muzică

Mihai Kozma (Seghedin): Seghedin 1849. Proiectul de pacificare ungaro-român

Maria Berényi (Budapesta): Contactul românilor din Ungaria de azi cu viața culturală din Banat și Crișana în secolul al XIX-lea

Mihaela Bucin (Chitighaz): Asupra ceremoniei lului funebru românesc – Bocetul chitighăzean

Elena Csobai Bichișciaba): Românii din Aletea
Gheorghe Santău (Giula): Istoria Fundației Gojdu

Alexandru Hoțopan (Giula): „Mălăieșul” la Micherechi

Stella Nikula (Giula): Religii și profeți

SIMPOZION VI.

(Budapesta, 30 noiembrie–1 decembrie 1996)

Aurel Chiriac (Oradea): Pictura de cult românească între secolele XIV-XVIII

Maria Berényi (Budapesta): Cultură românească la Budapesta în secolul al XIX-lea

Eva Kozma Frătean (Budapesta): Muzica bisericească la românii din Ungaria

Mihaela Bucin (Chitighaz): Relații interetnice din Chitighaz

Ana Hoțopan (Seghedin): Conviețuirea la Cenadul Unguresc

Elena Csobai (Bichișciaba): Românii din Ciorvaș

Gheorghe Petrușan (Seghedin): O schiță a istoriei românilor din Ungaria

Tiberiu Herdean (Budapesta): Între două lumi

Emilia Martin (Giula): Trăsăturile caracteristice ale textilelor populare românești din Ungaria

Stella Nikula (Giula): Formarea sistemelor calendaristice și efectele acestora asupra sărbătorilor calendaristice

Ana Borbély (Budapesta): Graiul ca instrument al umorului

SIMPOZION VII.

(Giula, 22–23 noiembrie 1997)

Nicolae Saramandu (București): Coloniile aromânești din Austria și Ungaria la începutul secolului al XIX-lea

Maria Berényi (Budapesta): Colonia macedoromână din Miskolc și familia Șaguna

Elena Rodica Colta (Arad): Circulația cărților vechi românești în Ungaria

Constantin Mălinaș (Oradea): Contribuții la circulația cărții românești vechi la Pesta. „Gramatica” de la 1826 a lui Ioan Alexi

Eugen Glück (Arad): Contribuții cu privire la promovarea revendicărilor bisericești românești în Ungaria în anii 1848–49

Elena Csobai (Bichișciaba): Rolul bisericii ortodoxe în păstrarea identității la românii din Giula

Gheorghe Petrușan (Seghedin): Coordonatele concepției naționale a lui Ioan Slavici

Gheorghe Santău (Giula): Colegiul Mocsáry Lajos

Gheorghe Dulău (Micherechi): Cincizeci de ani de la înființarea ansamblului cultural din Micherechi

Eva Kozma Frătean (Budapesta): Cinci decenii de la constituirea ansamblului cultural din Aletea

Mihaela Bucin (Chitighaz): Etic și estetic în filozofia populară

Ana Hoțopan (Seghedin): Influențele literaturii apocrife asupra folclorului românesc din Ungaria

Emilia Martin (Giula): Funcția imprecăției în societatea tradițională

Ana Borbély (Budapesta): Menținerea limbii române la Micherechi

Stella Nikula (Giula): Supranume la românii din Chitighaz

SIMPOZION VIII.

(Giula, 7–8 noiembrie 1998)

Nicolae Bocșan (Cluj): Consistoriul Episcopiei Aradului (1848)

Ioan Octavian Rudeanu (Deva): Primele încercări ale românilor de reînființare a Mitropoliei Ardealului

Viorica Goicu (Timișoara): Numele de familie la românii din Ungaria

Eugen Glück (Arad): Contribuții cu privire la activitatea deputaților români în Dieta ungară din 1848–49

Maria Berényi (Budapesta): Revoluția din 1848–49 și românii din Pesta

Emilia Martin (Giula): Locuința românilor din Ungaria – Structură și funcționalitate

Maria Gurzău Czeglédi (Giula): Obiceiuri de Crăciun și Anul Nou

Elena Csobai (Bichișciaba): Aspecte din istoria românilor din Giula

Ana Borbély (Budapesta): Schimbarea de cod la românii din Ungaria – O strategie de comunicare în discursul bilingv

Mihaela Bucin (Chitighaz): Fenomenul povestitului

Gheorghe Santău (Giula): Noi contribuții la istoria românilor din Crișana

Ana Hoțopan (Seghedin): Folclorul în zilele noastre la românii din Ungaria

Stella Nikula (Giula): Lumea viselor

Eva Kozma Frătean (Budapesta): Un manuscris cu 257 de texte populare

Gheorghe Petrujan (Aletea): Sărbătorile de iarnă ale românilor din Aletea

INSTITUTUL DE CERCETĂRI AL ROMÂNILOR DIN UNGARIA
MAGYARORSZÁGI ROMÁNOK KUTATÓINTÉZETE

BIBLIOGRAFIE

GIULA, 1998

MICHERECHI

Pagini istorico-culturale

SIMPOZION IX.

(Giula, 6–7 noiembrie 1999)

Acad. Cornelia Bodea (București): Fundația Elena Ghiba Birta*Gheorghe Petrușan (Seghedin):* Învățămîntul românesc din Ungaria*Eugen Glück (Arad):* Contribuții cu privire la școlile românești din Sud-Estul Ungariei*Maria Berényi (Budapesta):* Reuniuni învățătoarești din Bihor și Crișana în secolul al XIX-lea*Cornel Munteanu (Baia Mare):* Presa și literatura română din Ungaria*Eva Iova (Seghedin):* 20 de ani de la înființarea redacției românești a Radiodifuziunii Maghiare*Narcisa Știucă (București):* Obiceiuri de naștere*Mihaela Bucin (Chitighaz):* Narațiune și limbaj*Victoria Moldovan (Cluj):* Pentru promovarea limbii române*Ana Borbély (Budapesta):* Bilingvismul*Elena Csobai (Bichișciaba):* Comunitatea din Vecherd*Emilia Martin (Giula):* Norme etice în societatea tradițională*Stella Nikula (Giula):* Oul, după credințele poporului român*Maria Gurzău Czeglédi (Giula):* Rituri de trecere în orația de nuntă și hora mortului*Gheorghe Santău (Giula):* Cum s-a format numele românesc și al țării lui

SIMPOZION X.

(Giula, 18–19 noiembrie 2000)

Gheorghe Petrușan (Seghedin): Eminescu și literatura maghiară*Ileana Mureșanu (Cluj):* Probleme actuale ale limbii române*Ana Borbély (Budapesta):* Diversitatea limbii române din Ungaria*Eugen Glück (Arad):* Contribuții cu privire la școlile românești din Nord-Estul Ungariei*Elena Rodica Colta (Arad):* Poveștile de întemeiere a satului Otlaca-Pustă – o sursă alternativă pentru istoria românilor din localitate*Otilia Hedeșan (Timișoara):* Blestemul în folclorul românesc*Emilia Martin (Giula):* Cimitirul – purtător de informații istorice și etnografice*Elena Csobai (Bichișciaba):* Comunitatea românească din Cenadul Unguresc*Mihaela Bucin (Macău):* Tradiții locale în monografia lui Teodor Pățcaș*Gheorghe Santău (Giula):* Concepția lui Kossuth cu privire la Confederația Dunăreană*Stella Nikula (Giula):* Meteorologie populară la românii din Ungaria*Maria Gurzău Czeglédi (Giula):* Poezia spectacolului funerar*Maria Berényi (Budapesta):* Studenți români din Ungaria la școli superioare din Oradea, în secolul al XIX-lea*Ana Hoțopan (Seghedin):* Imaginea minorităților conlocuitoare în concepția micherechenilor

SIMPOZION XI.

(Giula, 24–25 noiembrie 2001)

Liana Pop – Victoria Moldovan (Cluj): Descripțiivul limbii române*Maria Marin (București):* Importanța cercetării graiurilor românești din Ungaria*Stella Nikula (Giula):* Aspecte din viața satului tradițional*Maria Gurzău Czeglédi (Giula):* Moartea ca o taină a nunții*Cornel Sigmirean (Tîrgu-Mureș):* Formarea intelectualității românești din Transilvania. Studenți români la academii și universități din Ungaria*Eugen Glück (Arad):* Școlile românești din Ungaria aparținătoare Districtului școlar din Oradea (sec. XVIII–XIX)*Ana Borbély (Budapesta):* Zece ani în situația de schimbare a limbii (1990–2000)*Elena Rodica Colta (Arad):* Cercetări etnografice referitoare la românii din Ungaria*Gheorghe Santău (Giula):* Tradiție religioasă și conștiință națională la românii din Transilvania – 1730–1780*Elena Csobai (Bichișciaba):* Comunitatea românească din Cenadul Unguresc între anii 1918–1945*Maria Berényi (Budapesta):* Colonii macedoromâne în Ungaria (sec. XVIII–XIX)*Emilia Martin (Giula):* Realitate înregistrată în timp – oameni și destine în fotografii

SIMPOZION XII.

(Giula, 23–24 noiembrie 2002)

Grigore Ploieșteanu (Tîrgu-Mureș): Academiciantul dr. Pavel Vasici – anii de studenție la Pesta*Cornel Sigmirean (Tîrgu-Mureș):* Bursierii Gojdu: destine politice și culturale*Vasile Dobrescu (Tîrgu-Mureș):* Bursieri ai Fundației Gojdu în sistemul de credit Românesc din Transilvania*Ana Borbély (Budapesta):* Datele recensământului din 2001 referitoare la comunitatea românilor din Ungaria*Maria Marin (București):* Metode și principii în abordarea graiurilor românești din medii alogene

Corina Teodor (Tîrgu-Mureș): Din istoria cărții religioase românești: tipăriturile de la Buda

Nicoleta Sălcudeanu (Tîrgu-Mureș): Literatura română sub comunism

Maria Gurzău Czeglédi (Giula): De la leagăn la sicriu (Sentimentul matern în poezia riturilor de trecere)

Elena Csobai (Bichișciaba): Viața și activitatea lui Teodor Papp

Stella Nikula (Giula): Credințele românilor din Ungaria

Gheorghe Santău (Giula): Curiozități din viața și activitatea lui Avram Iancu

Eugen Glück (Arad): Școlile românești din Ungaria în secolele XVIII–XIX-lea

Ana Hoțopan (Seghedin): Cultură, tradiție și etnicitate la țiganii din Micherechi

Emilia Martin (Giula): Femeia în comunitatea tradițională

Maria Berényi (Budapesta): Rolul episcopiei din Hajdúdorog în istoria greco-catolicilor români din Ungaria

SIMPOZION XIII.

(Giula, 29–30 noiembrie 2003)

Constantin Mălinaș (Oradea): Sărbătorirea bicentenarului Emanuil Gojdu

Cornel Sigmirean (Tîrgu-Mureș): Istoria elitelor românești din Transilvania reflectată în istoriografia postcomunistă

Grigore Ploșteanu (Tîrgu-Mureș): Dimitrie Cantemir o personalitate de renume europeană

Victoria Moldovan-Liana Pop (Cluj): Predarea limbii române în perspectiva aplicării portofoliului lingvistic european

Maria Marin (București): Locul graiurilor românești din Ungaria în structura dialectală a daco-românei

Stella Nikula (Giula): File din „Codul bunelor maniere” a românilor din Ungaria (Ospitalitatea)

Eugen Glück (Arad): Contribuții cu privire la istoria românilor uniți din Nord-Estul Ungariei

Ana Borbély (Budapesta): Relația dintre biserică și menținerea limbii minoritare

Elena Rodica Colta (Arad): Sf. Paraschiva la românii din Ungaria

Elena Csobai (Bichișciaba): Comunitatea românească din Bedeu și Micherechi pe baza cercetărilor demografice

Ana Hoțopan (Seghedin): Viața erotică în comunitatea tradițională din Micherechi

Gheorghe Santău (Giula): Despre unificarea europeană

Gheorghe Petrușan (Seghedin): Imaginea unguului și românului în romanul „Ranele națiunii” de Iosif Vulcan

Maria Gurzău Czeglédi (Giula): Hora mortului la românii din Aletea

Emilia Martin (Giula): Alimentația tradițională a românilor din Ungaria

Maria Berényi (Budapesta): 150 de ani de la nașterea memorandistului Aurel Suceu, originar din Chitighaz

Publicul simpozionului

SIMPOZION XIV.

(Giula, 27–28 noiembrie 2004)

Cornel Sigmirean (Tîrgu-Mureș): Școlile Blajului în istoria învățămîntului și culturii românești*Grigore Ploeșteanu (Tîrgu-Mureș):* Contribuții la cunoașterea relațiilor științifice academice româno-maghiare în secolul al XIX-lea*Ovidiu Pecican (Cluj):* Un sfînt catolic maghiar printre românii din Cîmpia de Vest*Otilia Hedeșan (Timișoara):* Vlahii din Timoc. Repere ale unei comunități uitate*Victoria Moldovan-Ileana Mureșanu-Liana Pop (Cluj):* Formarea limbii române ca limbă străină la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj*Eugen Glück (Arad):* Străduințe ale parohiilor ortodoxe române din Sud-Estul Ungariei în spiritul Statutului Organic*Ana Borbély (Budapesta):* Variantele de grai și standard în vocabularul elevilor cursului superior al școlii românești din Chitighaz*Elena Csobai (Bichișciaba):* Comunitatea românească din Giula-germană în secolul al XIX-lea*Ana Hoțopan (Seghedin):* Excurs asupra publicațiilor etnografice ale românilor din Ungaria*Gheorghe Santău (Giula):* Zbuciumatul secol al XIX-lea în mult încercata Transilvanie*Stella Nikula (Giula):* Despre îngeri, puțin altfel*Maria Gurzău Czeplédi (Giula):* 55 de ani de la înființarea Liceului cu Limba de Predare Română*Tiberiu Herdean (Budapesta):* Patul lui Procust (Camil Petrescu) la o nouă lectură*Emilia Martin (Giula):* Igienă și frumusețe în familia românească*Maria Berényi (Budapesta):* 140 de ani de la reînființarea Mitropoliei Ardealului

SIMPOZION XV.

(Giula, 26–27 noiembrie 2005)

Grigore Ploeșteanu (Tîrgu-Mureș): Atitudinea guvernului de la Pesta față de revoluția din Țara Românească (iunie-septembrie 1848)*Rodica Colta (Arad):* Doi cărturari arădeni, foști studenți la Budapesta: Ioan și Coriolan Petran.*Cornel Sigmirean (Tîrgu-Mureș):* Rebreanu student la Academia Militară Ludovica și ofițer la Giula*Ion M. Botoș (Ucraina):* Comunitatea românească din Transcarpatia*Constantin Mălinaș (Oradea):* Iconografia Emanuil Gojdu*Ileana Mureșanu, Liana Pop, Victoria Moldovan (Cluj):* Dificultăți în folosirea românei de către vorbitorii altei limbi materne sau oficiale*Ana Borbély (Budapesta):* „Asê-i zîsa” – expresivitatea limbii române vorbită în Ungaria*Emilia Martin (Giula):* Rolul apotropaic al apei în tradițiile românești din Ungaria*Traian Trifu Căta (Serbia):* Oare vor dispărea românii din Voivodina în anul 2050?*Maria Gurzău Czeplédi (Giula):* Rolul Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria în învățămîntul minoritar*Gheorghe Santău (Giula):* Lucian Boia: Jocul cu trecutul – Istorie între adevăr și ficțiune*Alexandru Ardelean (Budapesta):* Despre viața și activitatea lui Mocsáry Lajos*Stella Nikula (Giula):* Fenomenul magic în societatea tradițională*Tiberiu Herdean (Budapesta):* Problema autenticității în viziunea romancierilor interbelici*Elena Csobai (Bichișciaba):* Comunitatea românească din Giula în epoca interbelică*Maria Berényi (Budapesta):* Învățămîntul confesional românesc din Ungaria în secolele XIX-XX

SIMPOZION XVI.

(Giula, 25–26 noiembrie 2006)

Vasile Dobrescu (Tîrgu-Mureș): Formarea elitei economice românești din Transilvania în epoca modernă*Cornel Sigmirean (Tîrgu-Mureș):* Student român la Budapesta – sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*Grigore Ploeșteanu (Tîrgu-Mureș):* Viața, activitatea și opera lui Augustin Maior*Victoria Moldovan (Cluj):* Româna între limbile Europei – un proiect actual

Ana Borbély (Budapesta): Bilingvismul în șase comunități minoritare din Ungaria

Maria Marin (București): Creativitatea populară reflectată în graiurile românești din Ungaria

Iulia Mărgărit (București): Graiuri românești din Ungaria. Interacțiunea graiuri – limbă literară la nivel lexical

Sultana Avram (Sibiu): Elemente de kitsch în arta populară românească din Ardeal – impac-tul asupra turismului rural

Elena Rodica Colta (Arad): Identitatea culturală a românilor din Aletea

Elena Csobai (Bichișciaba): Românii din Ungaria după 1945

Stella Nikula (Giula): EL sau EA?

Ana Hoțopan (Seghedin): Româna din Ungaria, despre competența și performanța vorbitorului

Tiberiu Herdean (Budapesta): Jurnalul intim și romanul ca jurnal în proza românească interbelică

Emilia Martin (Giula): Piese de ceramică populară în gospodăriile românești din Ungaria

Maria Berényi (Budapesta): Rolul filantropilor și mecenajilor în formarea vieții național-culturale a românilor din Ungaria în secolul al XIX-lea

SIMPOZION XVII.

(Budapesta, 24–25 noiembrie 2007)

Vasile Dobrescu (Tîrgu-Mureș): Elitele românești transilvănene și modelele europene ale modernizării

Victoria Moldovan, Ileana Mureșanu, Liana Pop (Cluj): Alinierea românei la CECR: Metodele „Europe ensemble” și „Autodidact”

Cornel Sigmirean (Tîrgu-Mureș): Studenții români de la Facultatea de Teologie din Budapesta și societatea “Salba”

Elena Rodica Colta (Arad): Preocupările bibliofile ale familiei Mocioni

Ana Borbély (Budapesta): Atitudinea față de limba vorbită de românii din Ungaria comparativ cu alte comunități lingvistice

Corneliu-Cezar Sigmirean (Tîrgu-Mureș): Românii din Ungaria în corespondența Ministerului de Externe al României

Emilia Martin (Giula): Giula, orașul multietnic

Andrei Milin (Timișoara): Rituri funerare din zona Margina

Tiberiu Herdean (Budapesta): Confesiunea ca mod de construire a sufletului. „Evoluția” Hortensiei-Papadat Bengescu

Ana Hoțopan (Seghedin): Mircea Eliade în limba maghiară

Maria Berényi (Budapesta): Activitatea unor femei celebre pentru întărirea ortodoxiei românești

din Transilvania și Ungaria secolului al XIX-lea

SIMPOZION XVIII.

(Giula, 29–30 noiembrie 2008)

Toader Nicoară (Cluj): Aspecte și probleme ale istoriografiei românești contemporane (1990–2008)

Vasile Dobrescu (Tîrgu-Mureș): Pregătirea intelectuală a funcționarilor de bancă români din Imperiul Austro-Ungar

Cornel Sigmirean (Tîrgu-Mureș): Preot român în Imperiul Austro-Ungar

Laurențiu Vlad (București): Misiunea diplomatică a lui Alexandru Em. Lahovary la Viena, 1906–1908

Ligia Livadă (București): Alimentație populară și igienă socială, la medicii români din a doua jumătate a secolului al XIX-lea

Corneliu-Cezar Sigmirean (Tîrgu-Mureș): Relațiile dintre România și Ungaria după al doilea război mondial în viziunea primului ministru dr. Petru Groza

Sultana Avram (Sibiu): Un bibliograf neobosit: Mircea Avram

Elena Rodica Colta (Arad): Patrimoniul imaterial o componentă a identității românilor din Ungaria

Florin Cioban (Oradea): Specificul școlii de frontieră – studiu antropologic despre școala din regiunile multiculturale româno-maghiare

Emilia Martin (Giula): Viața și activitatea preotului Ioan Ola în memoria satului

Ana Borbély (Budapesta): Comunitate și identitate minoritară – cercetări sociolingvistice în Ungaria (2001–2004)

Tiberiu Herdean (Budapesta): Tentativa de salvare a singurătății (Mihail Sebastian)

Stella Nikula (Giula): „Așe i-o fost dată”. Despre destin

Maria Gurzău Czeglédi (Giula): Luminările ca purtătoare de simboluri

Elena Csobai (Bichișciaba): Aspecte din istoria comunității ortodoxe din Bichiș

Maria Berényi (Budapesta): Medici români la Budapesta în secolul al XIX-lea

SIMPOZION XIX.

(Giula, 28–29 noiembrie 2009)

Ioan Aurel Pop (Cluj-Napoca): Iancu de Hunedoara și timpul său

Vasile Dobrescu (Tîrgu-Mureș): Asociaționismul în istoria românilor din fostul Imperiu austro-ungar

Cornel Sigmirean (Tîrgu-Mureș): Ofițeri români în armata austro-ungară. Cazul colonelului Anchidim Șoldea.

Elena Rodica Colta (Arad): Prezența femeilor române în viața arădeană, pînă la Unire.

Victoria Moldovan (Cluj-Napoca): Un posibil partener – Institutul limbii române ca limbă europeană

Ana Borbély (Budapesta): Bilingvism, limbă și identitate minoritară – cercetări sociolingvistice în Ungaria la începutul secolului al XXI-lea

Tiberiu Herdean (Budapesta): Destinul ideii sau recuperarea devenirii (Camil Petrescu)

Emilia Martin (Giula): Pe marginea unei aniversări. Patrimoniul cultural românesc din Ungaria

Ana Ruja (Micherechi): Renovările bisericilor ortodoxe române din Ungaria

Cornel Munteanu (Baia Mare): Momente din evoluția școlii românești din Giula (1946–2008)

Maria Dan (Tîrgu-Mureș): Preoții în timpul primului război mondial. Cazul protopopului Ariton M. Popa

Elena Csobai (Bichișciaba): Comunitatea românească din Bichiș din a doua jumătate a secolului al XIX-lea

Ana Hoțopan (Seghedin): Culturalitate și identitate

Maria Berényi (Budapesta): Studenți români din Ungaria de azi la licee și universități din Imperiul Austro-Ungar (Secolul XIX – începutul secolului XX)

SIMPOZION XX.

(Giula, 27–28 noiembrie 2010)

Cornel Sigmirean (Tîrgu-Mureș): Formarea intelectuală a învățatului iluminist Petru Maior

Ioan Bolovan (Cluj-Napoca): Asociația Națională Arădeană, instituție culturală regională a românilor din Ungaria (1863-1918)

Cristian Tabără (București): Românii din România și problema românilor din jur

Gabriel Moisa (Oradea): Considerații privind istoriografia românilor din Ungaria în perioada 1920–2010

Vasile Dobrescu (Tîrgu-Mureș): Studenți români la Budapesta – economiști și profesori la Cluj în prima jumătate a secolului XX

Elena Rodica Colta (Arad): Ioan Ardelean, un prestigios urmaș al preotului Iosif Ardelean din Chitighaz

Tiberiu Herdean (Budapesta): Dreptul la individual – individualismul în romanul românesc interbelic

Viorica Goicu- Simona Goicu-Cealmof (Timișoara): Numele de familie de origine toponimică ale românilor din Ungaria

Stella Nikula: Metode și procedee de educare ale copiilor în comunitatea tradițională

Ana Borbély (Budapesta): Variabilitate și schimbare: cercetare longitudinală despre limba românilor din Ungaria (1990–2010)

Traian Trifu Cîta (Petrovesala – Serbia): Centenarul revistei *FAMILIA* din Petrovăsâla, Banatul sârbesc – mesager românesc pe meridianele lumii

Maria Dan (Tîrgu-Mureș): Un intelectual român absolvent al liceului din Szeged. Scriitorul Virgil Onițiu.

Elena Csobai (Bichișciaba): Simion Cornea luptător pentru organizarea parohiilor ortodoxe române într-o eparhie

Emilia Martin (Giula): Vindecarea prin descîntec la românii din Ungaria

Maria Berényi (Budapesta): Manifestări național-culturale românești de amploare în Budapesta secolului al XIX-lea

SIMPOZION XXI.

(Budapesta, 26–27 noiembrie 2011)

Ioan Bolovan (Cluj), Florin Popescu (București): Statistică și ideologie. Românii din Transilvania în epoca modernă

Elena Rodica Colta (Arad): Rețeaua de rudenie a intelighenților românești, o formă de întărire a identității naționale în imperiu

Cornel Sigmirean, Corneliu Cezar Sigmirean (Tîrgu Mureș): Imaginea românilor din Spania reflectată în presă

Gabriel Moisa (Oradea): Iulian Cune – un beiușean pașoptist și opțiunile sale central-europene

Vasile Dobrescu (Tîrgu Mureș): Un intelectual de provincie cu anvergură națională: Ioan Iosif

Stella Nikula (Giula): Rituri de purificare a spațiului

Mihaela Bucin (Seghedin): Familii românești din Partium și Ungaria

Tiberiu Herdean (Budapesta): Jurnalul lui Mihail Sebastian

Ana Borbély (Budapesta): Evoluare de identitate minoritară românească în perioada 1990–2010 în Chitighaz

Elena Csobai (Bichișciaba): Comunitatea românească din Jaca

Emilia Martin (Giula): Ritualizarea manifestărilor de absolvire la liceul românesc din Giula

Maria Berényi (Budapesta): Membrii distinși ai Reprezentanței „Fundăției Gojdu” (1870–1918)

SIMPOZION XXII.

(Giua, 24–25 noiembrie 2012)

Cornel Sigmirean (Tîrgu-Mureș): Despre construcția națiunii la români

Vasile Dobrescu (Tîrgu-Mureș): Din memoriile

unui fost student de la Viena – Iuliu Moisi

Iulia Mărgărit (București): Vocabularul dialectal – modalitate de definire identitară a locutorului

Cecilia Cârja (Cluj): Etnie, confesiune și politică în Ungaria (a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX)

Tiberiu Herdean (Budapesta): Proza lui M. Blecher

Gabriel Moisa (Oradea): Grupuri anticomuniste din județele Bihor și Arad în primii ani ai regimului comunist.

Elena Rodica Colta (Arad): Rolul cărturarilor de țară în susținerea vieții spirituale a satelor românești din imperiu.

Ion Cârja (Cluj): O identitate românească de frontieră: canonicul Ioan Boroș de la episcopia greco-catolică de Lugoj (1850–1937)

Ana Borbély (Budapesta): Identitate, istorie și gândire – prenumele la românii din Ungaria

Maria Marin (București): Evoluție și persistență reflectate în graiul din Micherechi (Ungaria)

Maria Dan (Țirgu Mureș): Viața cotidiană într-un oraș al fostului Imperiu austro-ungar: Reghinul Săsesc.

Mihaela Bucin (Seghedin): „Academia Csillag”. Intelectuali români în închisoarea din Seghedin

Elena Csobai (Bichișciaba): Comunitatea românească din Darvaș

Emilia Martin (Giula): Conviețuirea minorităților etnice din Aletea

Maria Berényi (Budapesta): Budapesta românească în urmă cu o 100 de ani

Relații internaționale

Pe parcursul celor cincisprezece ani am colaborat și conlucrat cu mai multe instituții, cum ar fi: Academia Română (mai multe instituții ale acesteia), Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj, Centrul de Studii Transilvane din Cluj, Muzeul Țării Crișurilor din Oradea, Biblioteca județeană din Oradea, Muzeul din Arad, Institutul de Cercetări al Șvabilor Dunăreni din Tübingen, Universitatea „Petru Maior” și Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai” din Țirgu-Mureș, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, ș.a. Cu aceste instituții facem și schimburi de cărți. Mai multe instituții europene au cunoștință de activitatea Institutului. Aceștia i s-au adresat mai multe biblioteci și catedre din Austria, Anglia, Grecia, Franța și Germania, solicitând trimiterea publicațiilor noastre.

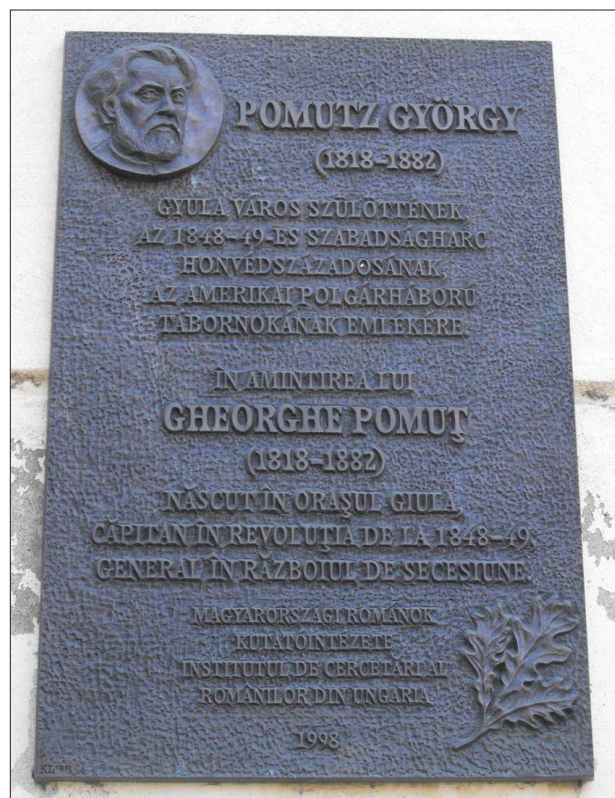
Manifestări culturale

Menirea cercetătorilor români din Ungaria este să facă cunoscute valorile culturale, literare, tra-

diționale. Ca acestea să fie cunoscute în rîndul elevilor, studenților, ani de-a rîndul, am organizat în localitățile populate și de români taberele etnografice-istorice-lingvistice împreună cu Muzeul Munkácsy și Uniunea Culturală a Românilor din Ungaria. În 8 ani consecutivi pentru școlarii români am organizat concursul „Tezaur românesc”. Am ținut ca aceste valori, comori spirituale ale strămoșilor noștri să se facă cunoscute într-un public cît mai larg.

Cu ocazia organizării Simpozionului al III-lea și al IV-lea au fost evocate personalități de seamă din trecutul nostru. În 1993 l-am omagiat pe *Iosif Ioan Ardelean*, simpozionul organizat în toamna anului 1994 a fost dedicat memoriei lui *Moise Nicoară*. Aceștia din urmă Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria, împreună cu Uniunea Românilor din Ungaria, i-a ridicat un bust în curtea Bisericii Ortodoxe Române din Giula. În acel an am fost onorați de prezența doamnei Acad. *Cornelia Bodea*, istoric, autoarea singurei monografii despre Moise Nicoară. Prezența domniei sale a mărit prestigiul și rangul simpozionului. Spre bucuria noastră, Cornelia Bodea a mai fost alături de noi și la simpoziunile organizate în anii 1995, 1998 și 1999.

În 1998, Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria i-a ridicat o placă comemorativă, pe fosta clădire a Căminului românesc, generalului *Gheorghe Pomuț*, născut în Giula. Institutul organizează manifestări omagiale la aniversarea personalităților românești marcante din Ungaria,

Comemorarea scriitorului Liviu Rebreanu

fiindcă așa crede că pe lângă munca științifică să contribuie și la menținerea etnică și culturală. În cadrul Institutului domină un spirit cultural și intelectual. Activează aici oameni care, prin muncă și devotament, doresc să contribuie la autocunoaștere, autodefinire și autorealizare. Aceștia sînt conștienți de faptul că noi, minoritarii, avem și mai mare nevoie de a cunoaște personalități de frunte aparținătoare comunității noastre, pentru a ne păstra și întări identitatea național-culturală.

Cercetătorii români din Ungaria încearcă să-și concentreze eforturile de investigare științifică asupra temelor considerate primordiale din punctul lor de vedere. Privind paleta tematică a subiectelor abordate, observăm tendința de studiere a acelor probleme care aparțin organic istoriei, tradiției, limbii și identității românilor din această țară. Rezultatele temelor abordate s-au concretizat, în volume aparte, în studii și articole publicate în reviste de specialitate sau de cultură în țară și străinătate. Cercetările și publicațiile Institutului se angajează la asumarea valorilor din trecut și prezent. Se scot la lumină momentele esențiale ale culturii comunității românești din Ungaria, abordîndu-le din mai multe unghiuri. Prin aceste eforturi sperăm să evidențiem diverse fațete ale felului nostru de a fi: de la

limbaj la comportament, de la credința noastră religioasă la atitudinea morală etc.

Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria, instituție științifică și culturală, cu un loc propriu, bine definit și apreciat în mediile intelectuale românești din țară și din România, își propune să continue, cu probitate și onestitate științifică, ceea ce întemeietorii lui de acum două decenii au gândit și inițiat.

Giula, octombrie 2013

Participanții simpozionului din anul 2010

La aniversarea a 20 de ani de la înființarea
Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria

*Volume ale Institutului de Cercetări
al Românilor din Ungaria
apărute în anul 2013*

Elena Csobai–Emilia Martin, *Vestigiile Bisericii Ortodoxe Române din Ungaria*, Ed. a II-a, Giula, 2013

CUVÎNT ÎNAINTE

Volumul de față cuprinde câteva dintre cele mai valoroase piese de artă și cărți vechi de cult, documente istorice din Colecția Bisericii Ortodoxe Române din Ungaria. Lucrarea urmărește să facă cunoscută această bogată colecție, care cuprinde piese dintr-un domeniu abia cercetat și cunoscut.

În selecționarea operelor am ținut seamă de valoarea artistică și importanța documentar-istorică a materialului. În prezentarea lor am luat în considerație componența colecției, incluzând în volum chiar și unele piese de valoare mai redusă, dar foarte prețioase din punct de vedere al istoriei și culturii noastre.

Atenția noastră s-a îndreptat mai întâi asupra pieselor de cult împărțite pe patru categorii: obiecte de cult folosite în viața religioasă, icoane pe sticlă, lemn și pânză, cărți vechi de cult și textile. În afara acestora am aflat de bine să prezentăm doar un ansamblu de documente din imensul material documentar-istoric al colecției.

Csobai Elena - Martin Emilia

**Vestigiile Bisericii Ortodoxe
Române din Ungaria**

**A Magyarországi Román
Ortodox Egyház kincsei**

Descrierea fiecărui obiect cuprinde cele mai importante elemente caracteristice pentru determinarea conținutului istoriografic și a stilului operei. La descrierea pieselor am ținut seamă de funcția lor, atelierul unde au fost realizate, epoca și proveniența, indicațiile privitoare la tehnică și dimensiuni, inscripția, marca atelierului și a meșterului. Ne-am străduit să selecționăm din acest material vast cele mai reprezentative piese sub raport artistic și istoric.

Obiectele de cult bisericesc din volumul de față au fost prezentate pentru prima dată în expoziția temporară „Vestigii ortodoxe de artă și istorie ale românilor din Ungaria” la începutul anului 1994.

Materialul Colecției Bisericii Ortodoxe Române din Ungaria se îmbogățește din an în an cu noi piese ieșite din uzul bisericesc. Acestea sînt obiectele de metal, icoanele, cărțile vechi de cult și documentele parohiilor unde numărul creștinilor descrește permanent.

Volumul de față nu a fost întocmit doar pentru specialiștii acestui domeniu, ci și pentru românii din Ungaria, ca să aibă la îndemîna un volum care conține o mare parte a vestigiilor de istorie și de artă din colecție. Credem că volumul va atrage atît atenția specialiștilor, cît și a marelui public cititor asupra acestui tezaur, care este o parte a culturii, spiritualității românești de pe aceste meleaguri.

Salvarea vestigiilor prețioase, aparținătoare colecției – care era o necesitate a timpului – s-a realizat cu aprobarea și sprijinul Vicariatului Ortodox Român.

Maria Berényi, *Poveștile caselor Români în Buda și în Pesta / Tales of houses Romanians in Buda and Pest / Mesélő házak Románok Budán és Pesten*. Ed.a II-a., Giula, 2013

CUVÂNT ÎNAINTE DE POVESTE

Viețile noastre trecătoare dobândesc trăinicia idealurilor și a acțiunilor noastre care le implicăm. Astfel, ne prelungim viața, ne proiectăm peste timp visele, eforturile, așteptările, în parte realizate, în parte transmise moștenire generațiilor viitoare.

La temelie neamurilor stau oamenii.

Un neam se încheagă din viețile efervescente trecute, prezente și viitoare, aflate într-o conviețuire subtilă și sublimă, ale celor care își asumă începuturile, greutățile parcursului, euforia împlinirilor și inefabilul idealurilor. Un neam, ca și un om, depășește derularea cronologică, nu se măsoară în timp, și nici măcar în spațiu, ci în infinitezimale transformări și relaționări care îl structurează și îl definesc. Un neam devine mai puternic și mai bogat la răscrucile interferențelor cu alte neamuri, pe care istoria i le hărăzește. Un neam puternic învață generozitatea și conviețuirea cu alții, mulțumind destinului și

recunoscându-le celor cu care interferează, contribuția acestora la propria devenire.

Sunt fericită să constat faptul că neamul românesc a avut de-a lungul istoriei sale prilejuri nenumărate, chiar dacă de foarte multe ori dramatice, de a se raporta la culturi, civilizații, forme de organizare statale și sociale diferite de ale sale, dar, în egală măsură, înțelepciunea de a le prelucra, asimila și integra, evoluând și întregindu-și astfel caracterul și proiectele în conformitate cu propriile trăsături și interese.

Tradițional, românii s-au raportat la capitala ungară ca la un centru cultural intelectual de prim rang. Aceștia, fie că era vorba despre românii trăitori în Ungaria, cei veniți din Peninsula Balcanică sau din România, au beneficiat de progresele și posibilitățile pe care le ofereau Buda și Pesta pentru creșterea lor culturală, științifică, economică, socială, religioasă. Ei au constituit o comunitate puternică, strânsă în jurul Bisericii Ortodoxe, cu un rang social recunoscut și integrată organic timpului său și societății multiculturale, multiconfesionale, multi-etnice și cosmopolite caracteristice Ungariei și capitalei sale. Disponibilitatea lor pentru comunicare și aculturație, respectul pentru societatea ungară în ansamblul său, implicarea lor civică semnificativă au făcut ca mulți dintre aceștia să devină reprezentanți de seamă ai comunității budapestane, iubiți, respectați, ascultați și comemorați peste timp.

Albumul monografic de față este un omagiu dedicat conviețuirii culturilor și aduce în atenție pe românii care au trăit sau au trecut prin Budapesta. Aceștia au ridicat ctitorii

culturale, spirituale și arhitecturale care înfrumusețează și îmbogățesc patrimoniul acestui oraș. În egală măsură, ei au contribuit la transmiterea către România a unor elemente de progres științific și social, acumulate într-o capitală europeană emancipată, deschisă, aflată mai la vest, deci mai aproape de alte centre recunoscute ca modele de cultură, civilizație și progres ale continentului, față de care românii, oriunde s-au aflat, au tânjit și s-au străduit să le cunoască și să le asimileze.

Trecând dincolo de splendoarea exterioară și pătrunzând prin zidurile frumoaselor clădiri care stau și azi mărturie, albumul spicuește doar câteva dintre poveștile acestor români și descrie momente semnificative din viața lor, demonstrând, încă o dată, identitatea de interese și de eforturi a tuturor celor care au trăit aici în diversitate culturală autentică și stimulatorie. Exemplul lor ne-a inspirat și va continua să ne inspire pe noi, cei de azi, pentru care traiul în diversita-

te și libertatea de expresie a identității trebuie să reprezinte singura și naturala opțiune a spațiului comun european.

Adresez gratitudinea mea românilor din Republica Ungară pentru delicata, dar ferma exprimare a identității lor culturale, etnice, lingvistice și religioase, în calitate de cetățeni demni, loiali și apreciați ai țării lor, constituind astfel o punte de legătură statornică între România și Republica Ungară.

Salut activitatea deosebită a Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, a Societății Culturale a Românilor din Budapesta, felicitându-le în mod special pe doamna Maria Berényi, Director al Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria și pe doamna Emilia Martin, Director al Muzeului Ferenc Erkel din Giula, pentru devotamentul și contribuția determinantă la cunoașterea istoriografiei românilor din Ungaria, în rândurile comunității, în România și în relația cu concetățenii lor. Le adresez mulțumiri speciale pentru eforturile foarte mari depuse prin implicarea personală la scrierea și editarea acestui album monografic, fără de care lucrarea de față nu ar fi existat.

Transmit admirația și recunoștința mea dascălilor care se ocupă de educația în limba română la toate nivelurile la care activează și îi invit să continue să facă educație în limba română, despre limba, cultura și civilizația românească tuturor românilor care trăiesc aici. Aduc un cuvânt cald de mulțumire doamnei Mihaela Bucin, Șefa Catedrei de Limba Română din cadrul Universității din Seghedin, care a efectuat traducerea literară în limba română a textului acestui album. Adresez recunoștința mea distinsului profesor Gheorghe Petrușan pentru cariera prestigioasă de Șef al Catedrei de Limba Română din cadrul Universității din Seghedin, dar mai ales pentru menirea pe care și-a asumat-o de peste 40 de ani, și anume aceea de mentor al intelectualității românești din Ungaria, pe care a

format-o și pe care o călăuzește în continuare.

Cunoașterea are nevoie de comunicare, de aceea am bucuria să mulțumesc partenerilor noștri media, și anume domnului Tiberiu Boca, Redactorul Șef al emisiunii *Ecranul Nostru*, magazinul cultural în limba română a Televiziunii Publice Maghiare, doamnei Eva Iova, Directorul Revistei *Foaia Românească*, săptămânal al românilor din Ungaria și doamnei Iulia Kaupert, Redactorul Șef al emisiunii în limba română *O voce românească* a Radiodifuziunii Maghiare. Dincolo de filele acestui album, ei vor vorbi mereu despre această moștenire prețioasă a caselor povestitoare din Budapesta.

Adresez recunoștința mea Bisericii Ortodoxe Române din Ungaria pentru statornicia sprijinului și îndrumării sale.

Mulțumesc și pe această cale autorităților maghiare pentru sprijinul acordat publicării acestui album.

Un cuvânt de apreciere se îndreaptă către sponsorii și binefăcătorii care au susținut acest album, care și-au exprimat și în acest fel opțiunea pentru diversitatea culturală și o conviețuire îmbogățită

Nu în ultimul rând, sunt onorată să transmit admirația mea locuitorilor frumosului oraș Budapesta, capitala Republicii Ungare, oamenilor minunați pe care i-am întâlnit în drumurile mele cotidiene și celor pe care i-am cunoscut personal în activitatea desfășurată, pentru amabilieta și afecțiunea pe care mi le-au arătat mie și culturii române. Îi felicit pentru capacitatea și talentul cu care au ridicat acest oraș care se bucură de aprecierea tuturor vizitatorilor, pentru ospitalitatea locuitorilor și pentru splendoarea construcțiilor, măreție la care au contribuit, din loc în loc, și românii trăitori aici. Doresc să le mulțumesc locuitorilor Budapestei pentru deschiderea, bucuria și interesul cu care au primit și în trecut și primesc și în prezent cultura românească.

Budapesta, 11 iulie 2011

Ambasador **Ireny Comaroschi**
Ambasador extraordinar și plenipotențiar
al României în Republica Ungară
între anii 2005–2011

Emilia Martin, *Românii din Ungaria. Studii de etnologie*, Giula, 2013

CUVÂNT ÎNAINTE

Acum mai bine de 30 de ani, în 1982, debuta în literatura de specialitate românească din Ungaria, Emilia Martin, studentă la acea vreme a Universității din Debrecen, secția maghiară – etnografie.

Emilia Martin a făcut parte din prima generație de studenți români cu specializare în acest domeniu, într-un moment în care se cerea profesionalizarea activității de cercetare etnografică, se înființau muzee ale naționalităților și apăreau primele publicații științifice în limbile materne.

Articolul apărut în modesta publicație pe atunci, *Izvorul*, deschidea de fapt drumul prodigioasei activități de cercetare și de valorificare a culturii populare românești, de mai târziu, a Emiliei Martin.

Fiindcă, de la aceea culegere plină de acribie a textului românesc de Betlehem, făcută în satul Bedeu, cu ocazia taberei de cercetare etnografică, până azi, fosta studentă s-a transformat în unul dintre cei mai apreciați etnologi români din Ungaria. Articolele, studiile și cărțile etnografice scrise în limba română și maghiară, cu multă seriozitate și competență, i-au adus recunoașterea științifică meritată. Prezență activă la conferințele de etnologie din țara de limbă, Emilia Martin a devenit în 2006 membru cu drepturi depline al Asociației de Științe Etnologice Române. Peste alți șase ani, în 18 decembrie 2012, de ziua minorităților, Institutul maghiar pentru Cultură și Artă, i-a acordat premiul „Pro Cultura Minoritatum Hungariae 2012”, pentru contribuția adusă în cunoașterea patrimoniului nativ al românilor din Ungaria.

Acum, la 30 de ani de la debut, o parte din studiile Emiliei Martin sunt republicate într-o culegere sintetică. Selecția îi aparține autoarei.

În număr de 18, cele mai multe tratând cultura materială a românilor din Ungaria, studiile au fost grupate, pentru o mai ușoară lectură, în două părți, după limbă.

După cum sugerează și titlurile, fie că este vorba de cimitire, îmbrăcăminte, ceramică, fotografie, alimentație, studiile, care au în spate o cercetare minuțioasă și de durată, scot în evidență esența, specificul românesc, adică acele elemente ale culturii lor tradiționale prin care românii se autodefinesc, se recunosc și se diferențiază de celelalte culturi din Bazinul Carpatic. Alături de acestea, în volum se regăsesc și câteva articole care tratează cultura spirituală, norme etice, elemente de psihologie populară româ-

EMILIA MARTIN

ROMÂNII DIN UNGARIA
STUDII DE ETNOLOGIE

nească. Într-un cuvânt, culegerea repune în circulație, pentru toți cei interesați, o informație etnografică devenită greu de găsit, în mulțimea de reviste, în care au apărut prima oară.

Etapă necesară și bilanț științific, cartea pe care ne-o dăruiește Emilia Martin este pentru ea un reconfortant moment de a privi înapoi, pentru a putea merge mai departe, în acest proces de radiografiere, de înțelegere a schimbărilor care au loc azi în cultura românilor din Ungaria.

Mulțumim pentru cartea de azi, Emilia Martin.

Rodica Colta

Maria Berényi, *Personalități marcante în istoria și cultura romanilor din Ungaria (Secolul XIX)*, Giula, 2013

ARGUMENT

Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria împlinește, în vara anului acesta, douăzeci de ani de existență. Este un bun prilej pentru a aduna între copertile unei cărți câteva studii consacrate personalităților marcante ale culturii românești din Ungaria secolului al XIX-lea, risipite de-a lungul anilor într-o serie de periodice din țară sau din România, materiale prin care am încercat să contribuim la o mai bună cunoaștere a istoriei și culturii românești de pe aceste meleaguri.

Aceste materiale sunt înmănușiate în prezentul volum. Evocarea memoriei acestor personalități marcante, în acest context aniversar, nu este doar un fapt de conștiință publică, ci și de exprimare a unei recunoștințe postume. Studiile publicate aici vor să restituie dimensiunea culturală și morală a unor personalități de mare complexitate.

Mișcarea de emancipare național-culturală a românilor din Ungaria constituie un factor esențial în mișcarea națională românească din epocă. Ea prezintă, de asemenea, o seamă de trăsături specifice, izvorâte din realitățile social-politice care i-au determinat desfășurarea. Volumul încearcă să aducă o nouă contribuție la cunoașterea unor personalități marcante ale vremii. Sperăm că republicarea acestor studii vor oferi cititorului posibilitatea de a-și forma o imagine de ansamblu și cât de cât reprezentativă asupra climatului politic, cultural și social caracteristic pentru secolul al XIX-lea în Transilvania, în general, și în Ungaria, în special. A reconstitui cloticul interior al unei epoci – cu toate seismele, căderile și înălțările ei – este, credem, obligația oricărui istoric preocupat și mișcat de adevăr.

Volumul de față se vrea un inedit demers publicistic și memorialistic, reunind prezentarea unor ilustre personalități ale vieții academice, științifice, universitare, cultural-artistice, politice și ecleziastice. Ideea redactării și publicării unui volum care să cuprindă între paginile lui biografia unor personalități marcante - și care de-a lungul istoriei au lăsat urme trainice, îmbogățind spiritualitatea românească - am avut-o de mai multă vreme. Astfel, cu acest volum, îndeplinim, de fapt, un mai vechi proiect al nostru.

Am intenționat să prezentăm unele dintre cele mai reprezentative personalități, fie că s-au născut pe meleagurile noastre, fie că au provenit din alte locuri, dar care toți și-au desfășurat activitatea în Ungaria secolului al XIX-lea. Ceea ce ne-am propus în primul rînd, a fost să reconstituim biografia spirituală a celor mai reprezentativi iluminiști, savanți, politicieni, filologi, medici, scriitori, ziarști, etc. Pe toți i-a stăpînit - și astfel unit - dorința de cunoaștere, precum și dorința de transmitere a cunoștințelor dobândite.

Acestea ar fi, pe scurt, principiile care ne-au călăuzit în cursul elaborării lucrării. Am mai adăuga că despre personalitățile pomenite aici s-au publicat numeroase și valoroase contribuții, însă fără să fie gândite sintetic sau redactate într-un singur volum cu caracter colectiv. Trăsăturile și mai ales năzuințele comune justifică o prezentare comună, cuprinzătoare.

Deși timpurile istoriei s-au schimbat, personalitățile memorate printre aceste pagini ne pot oferi exemple de urmat, modele de gândire, de acțiune și de simțămînt românesc.

Ne-am dori, desigur, ca acest volum să fie răsfoit cu interes și cu folos de toți cititorii preocupați de istoria românilor din Ungaria și, astfel, volumul să devină ceea ce și-a mai dorit autorul lui: „o adevărată memorie necesară atît generațiilor prezente, cît și aceluia care ne vor urma și vor trăi în acest spațiu încărcat de istorie”.

Maria Berényi

Elena Csobai, *Românii din Ungaria Studii de istorie*, Giula, 2013

CUVÎNT ÎNAINTE

În selecția studiilor pentru acest volum retrospectiv am avut în vedere două criterii importante. Primul criteriu viza adunarea studiilor și articolelor – apărute odinioară în diferite volume sau reviste – care atrag atenția cititorului asupra unor aspecte esențiale referitoare la existența și la cercetarea istorică a românilor din Ungaria, considerând că aceste aspecte esențiale nu și-au pierdut actualitatea. Al doilea criteriu în alegere, a fost acela de a strânge împreună în acest volum editat de Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria și studiile apărute în diferite anuare ale muzeelor sau în reviste istorice, în limba maghiară sau altele cu ocazia unor comemorări sau ca rezultat al unor cercetări.

Sper ca studiile și articolele din acest volum vor putea ajuta învățământul în limba română și totodată vor contribui la întărirea identității românești din Ungaria. Pentru cei interesați de domeniul istoriei, în acest volum vor putea urmări unele aspecte din mai multe perioade ale istoriei unei minorități, care, după 1920, a rămas în Ungaria fără să fie sprijinită, ajutată, în păstrarea culturii, identității românești.

autorul

Tibor Hergyan, *Confesiunea în romanul românesc interbelic*, Giula, 2013

ARGUMENT

În lucrarea de față ne-am propus o lectură a romanului românesc de tip confesiv din perioada interbelică. Interesul pentru subiect ni l-a stârnit felul spectaculos în care noua convenție romanescă s-a afirmat și, desigur, curiozitatea de a privi mai de aproape și în ansamblu un fenomen literar reprezentat de câteva capodopere certe. Ceea ce ne-a preocupat mai mult, a fost să surprindem motivația autorului pentru opțiunea formulei confesive și felul cum eroul-narator își asumă noul său mandat, „cum se descurcă singur” adică, și care sunt motivațiile lui.

Pentru o înțelegere cât mai sintetică a fenomenului am ales studierea unor autori – Hortensia Papadat-Bengescu, Garabet Ibrăileanu, Camil Petrescu, Mircea Eliade, Anton Holban, Mihail Sebastian și M. Blecher – în a căror operă literară formula confesivă se prezintă masiv sau exclusiv, dar în orice caz la un nivel superior. Numărul autorilor discutați este doar șapte, însă în fiecare caz particular am urmărit prezentarea întregii producții confesive. Pornind de la premisa că o nouă manieră romanescă trebuie să-și

Elena Csobai

*Românii din Ungaria
Studii de istorie*

Tibor Hergyan

CONFESIUNEA
ÎN
ROMANUL ROMÂNESC INTERBELIC

exprime elementele poeticii și în afara textelor literare (și, desigur, și în interiorul lor), în intenția de a surprinde elementele de coerență și organicitate ale operei, am apelat și la surse extraliterare în cazul fiecărui autor, în mod deosebit atunci când corespondența între discursurile diferite ni s-a părut atestabilă și, mai ales, fructuoasă.

Astfel, în cazul Hortensiei Papadat-Bengescu, prezentă în lucrarea de față prin nuvelistica ei confesivă, ca o fază introductivă în noua manieră românească, am recurs la studierea scrisorilor trimise de către prozatoare lui Garabet Ibrăileanu. Din analiza *Adelei* nu putea să lipsească, de asemenea, confruntarea romanului cu ideile despre roman ale criticului, formulate sintetic în *Creație și analiză*. La Camil Petrescu, deși poetician, am sesizat necesitatea să apelăm nu doar la textele sale teoretice – la *Noua structură și opera lui Marcel Proust*, de pildă –, ci și la poeziile sale, precum și la postfața volumului său de *Versuri*.

Problematika pusă și soluționată în *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* și în *Patul lui Procust* își arată adevărata amploare dacă urmărim *ideea* încă în fazele ei inițiale (*Versuri*) și intermediare (*Act venețian*). La Mircea Eliade relația organică a romanelor de tip confesiv cu publicistica autorului se impune de la sine, atestabilă și la nivel stilistic, astfel încât am citit și studiat *Isabel și apele diavolului*, *Maitreyi* și

Șantierul „împreună” cu eseurile din *Oceanografie* și *Solilocvii*. Specificul romanului holbanian am încercat să-l definim prin analiza celor trei romane în care naratorul-personaj este Sandu (*O moarte care nu dovedește nimic*, *Ioana* și *Jocurile Daniei*), dar s-a dovedit extrem de relevant și *Pseudojurnalul* (de fapt corespondența autorului), poate mai relevant chiar decât *Testamentul literar*, deoarece neliniștea creatoare specifică lui Anton Holban aici apare în stare pură, dramatică și acută. Este documentul în care se prefigurează dilemele existențiale și poetice ale scriitorului. Mihail Sebastian se asociază fenomenului românesc confesiv cu *Fragmente dintr-un carnet găsit* (text care pune problema existențială oarecum abstract, dar frumos), cu *De două mii de ani*, care încearcă experimentarea ei pe „șantier”, și cu *Jurnalul*, un document ulterior celui din *Cum am devenit huligan*, de cristalizare a unei viziuni existențiale cu accente involuntar „corintice” și, nu în ultimul rând, cu textul-„oază” al scriitorului, *Jocul de-a vacanța*, visul sebastianian. M. Blecher și-a cucerit locul distins în familia prozatorilor confesivi cu capodopera *Întâmplări în irealitatea imediată* și cu la fel de valorosul „jurnal de sanatoriu”, *Vizuina luminată*. Cunoscut fiind statutul real al prozatorului predestinat sincerității, ne-am permis și analiza *Inimilor cicatrizate*, perfect integrabil operei blecheriene genetic confesive, indiferent de formula românească aleasă.

Tibor Hergyan

Ana Borbély

Limba română și identitate românească în Ungaria

Giula, 2013

Ana Borbély, *Limba română și identitate românească în Ungaria, Aspecte dialectologice, sociolingvistice, onomastice și demografice, Giula, 2013*

INTRODUCERE

Comunitatea istorică a românilor din Ungaria¹ [= comunitate] este o comunitate lingvistică în care se vorbește o varietate a limbii române. Această varietate se încadrează în grupul idiomurilor românești vorbite în afara granițelor României. Unitatea și variabilitatea limbii române sunt simultan prezente – așa cum observa Th. Capidan cu circa șapte decenii în urmă: „Când vorbim despre unitatea limbii noastre, nu trebuie să înțelegem numai uniformitatea ei de pe întreg teritoriul național, dar și faptul că chiar micile deosebiri ce se arată, se caracterizează prin

¹ Legea actuală (2011/CLXXIX) pentru cele 13 comunități etnice – cu limbă, cultură etc. proprii, care se află din moși-strămoși, măcar de un secol în Ungaria – folosește conceptul de „naționalitate; naționalități” (abandonând conceptele „minoritate; minorități” și „etnie; etnii”). În studiul de față, pe baza acestei legi, este folosit acest concept, care, în consecință, se bazează pe principiile de etnicitate (specifice unui grup din populația țării) și cetățenie maghiară (din moși-strămoși). Românii din Ungaria, deci, sunt categorisiți ca o naționalitate sau o comunitate de naționalitate, iar limba română folosită de ei este o limbă de naționalitate.

arii ce trec dela o provincie la alta, fără să fie împiedicate de granițele politice sau naturale ce se interpun în mijlocul lor. În schimb, în contrast cu această unitate, se arată bogăția variată de cuvinte și expresii, care rar se întâlnește în alte limbi. Dacă prima particularitate se explică din cauza unității în vechea noastră structură socială, ultima se datorește unei evoluții istorice zburcimate, întreruptă de tot felul de elemente străine, care ne-au năpădit graiul din toate vremurile și în toate direcțiile” (Capidan 1943: 101–102). Conform celor scrise de Capidan, specificul limbii române din Ungaria derivă din două circumstanțe decisive: varietatea regională, aparținând la trei grupuri de graiuri și contactul masiv cu limba maghiară. La cele două aspecte de grai și de bilingvism se adaugă un al treilea, cel social. O parte a comunității, intelectualii – pe lângă varietatea românească regională – cunosc și româna literară, tot ca pe o varietate a limbii române. Cea mai mare parte a comunității se poate caracteriza prin fenomenul de bilingvism româno-maghiar, adică folosirea alternativă a două limbi. Utilizarea limbii române și maghiare nu se realizează unitar, ci variază de la o localitate la alta, de la un grup social la altul, ba chiar și de la un vorbitor la altul. Prin urmare, limba se caracterizează printr-un aspect dialectal, social și bilingv. Specificul varietății regionale și bilingvismul româno-maghiar îi deosebesc pe

vorbitorii de naționalitate română din Ungaria de români care trăiesc în alte zone dialectale și nu vorbesc o a doua limbă, ori vorbesc pe lângă limba română o altă limbă decât limba maghiară (de exemplu, limba rusă, sârbă, bulgară).

Sociolingvistica, prin cercetarea variabilității lingvistice, este, în opinia mea, cea mai potrivită disciplină științifică pentru a înțelege că aceste aspecte ale varietății de limbă română nu afectează unitatea cu celelalte comunități românești din România, Republica Moldova, Serbia, Bulgaria, Ucraina etc. Un român din România vorbește ca românii din România, un român din Republica Moldova vorbește ca românii din Republica Moldova, un român din Serbia vorbește ca românii din Serbia, un român din Bulgaria vorbește ca românii din Bulgaria, un român din Ucraina vorbește ca românii din Ucraina și un român din Ungaria vorbește ca românii din Ungaria. În consecință, puțin diferit, dar toți vorbim *românește*.

Cartea de față având ca obiectiv limba vorbită, trebuie să fim atenți la ceea ce afirmă Maria Marin în studiul său, dedicat creativității populare reflectată în graiurile românești din Ungaria: „faptul că textul dialectal este performant concomitent cu momentul decodării, al receptării. Drept urmare, spre deosebire de un text literar (științific sau artistic), acesta nu este un text redactat, asupra căruia autorul poate reveni pentru corectări, adăugiri sau renunțări, iar elementele de natură stilistică nu sunt gândite și elaborate anterior, ci reprezintă rezultatul trăirii și simțirii de moment, neprelucrate sub nici un aspect” (Marin 2007: 115).

Această carte, prin prezentarea fenomenelor legate de limbă, își propune, în general, să acrediteze o idee esențială: concomitent cu variabilitatea ei, limba realizează o legătură istorică, culturală, personală între indivizi, grupuri sociale și cetățeni ai diferitelor țări. Prin urmare, să nu pierdem din vedere nici spusele lui Marcus Tullius Cicero: *Varietas delectat!*

Ana Borbély

Stella Nikula, *Aspecte ale gândirii umane. Studii de psihologie tradițională*, Giula, 2013

CUVÂNT ÎNAINTE

Inițiativa Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria de a tipări în 2013 o serie de volume de autori, reprezentând cele mai importante studii și articole publicate de-a lungul anilor de cercetătorii români din Ungaria, a oferit cititorilor ocazia de a se întâlni, pentru prima

oară într-un volum sintetic, cu scrierile Stellei Nikula.

Întitulat *Aspecte ale gândirii umane. Studii de psihologie tradițională* volumul însumează 14 articole și studii de etnologie și psihologie socială, care, puse (în ordinea apariției lor) la un loc, oferă celor interesați o perspectivă de ansamblu asupra unei activități publicistice și științifice, care se întinde peste mai mult de 30 ani.

Referitor la formația filologică a Stellei Nikula, trebuie să spunem că ea a fost unul dintre tinerii români din Ungaria care, la înțelegerea dintre cele două state, a pășit în 1984, cu sfială, pe porțile celei mai prestigioase universități din România, Universitatea din București. A fost marea ei încercare, fiindcă venea dintr-un satuleț de români pierduți în pusta ungară, să studieze limba și literatura română cu mari profesori. La absolvirea Facultății de Filologie, în 1989, fata care a venit din estul Ungariei, se întorcea cu o specializare în lingvistică și cu o diplomă de profesor, dar și cu dorința de a cerceta tradițiile românilor din țara sa.

Pasiunea pentru etnografie și folclor a dobândit-o la cursurile de folclor în cadrul Universității Bucureștene, iar interesul din studenție pentru acest domeniu se va transforma, în perioada 1995-1999, în specializare, în cadrul școlii doctorale de la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj. Titlul de doctor în științe filologice (folclor), ob-

ținut în anul 2000 cu teza *Folclorul obiceiurilor calendaristice la românii din Ungaria*, coordonată de prof. dr. Dumitru Pop, a însemnat implicit recunoașterea Stellei Nikula ca etnolog. Recunoașterea a fost confirmată în 2009 și de Asociația de Științe Etnologice din România, a cărei membru devine.

De-a lungul anilor, abordează în studiile pe care le scrie diverse teme, care toate au în spate norme, precepte și un mod tradițional de a gândi și de a înțelege lumea, aceea specifică țaranului român din Ungaria, încât, pe bună dreptate putem spune, că există la Stella Nikula o anumită atracție pentru psihologia comunităților tradiționale.

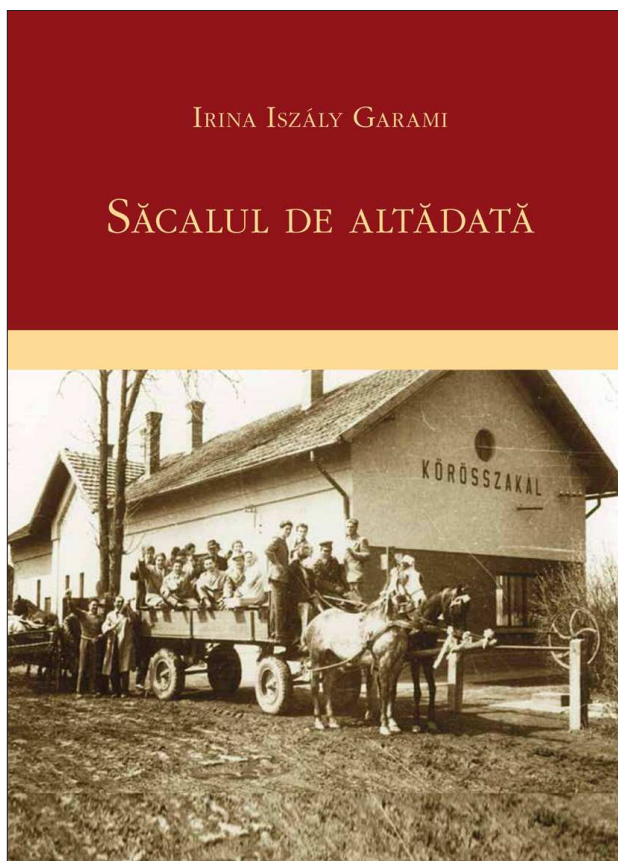
Temele selectate de autoare în acest volum ne permit prin urmare să trecem dincolo de scenariii arhaice, de obiceiuri, de practici rituale spre mecanismele de gândire care le pune în mișcare, spre acel rost ascuns al lucrurilor, care ținea lumea satului în armonie.

Dr. Rodica Colta

Irina Iszály Garami, *Săcalul de altădată*, Giula, 2013

CUVÂNT ÎNAINTE

M-am născut în anul 1941 în comuna Săcal (județul Bihor, Ungaria). În toate etapele vieții mele

am trăit în acest sat, la început mulți ani, iar mai târziu multe luni, săptămâni și zile.

Întotdeauna când mă reîntorc aici, imediat ce văd turnurile bisericilor îmi bate inima mai repede. Iubesc satul meu natal! Anii petrecuți în casa părintească, bucuria de a mă întâlni cu bunicii, cu rudele și cu oamenii din sat mi s-a întipărit în suflet ca un vis, ca o poveste pe care o citesc cu mult drag de nenumărate ori. Retrăiesc evenimentele, sentimentele, amintirile și aventurile care m-au îndemnat să cercetez viața satului. Vreau să aflu tinerii de azi cum era satul de odinioară, cum au trăit oamenii de aici, ce cultură aveau, ce rol, ce efect au avut unele evenimente în dezvoltarea satului.

Le mulțumesc din suflet tuturor acelor oameni din satul meu natal care, cu informații importante m-au ajutat în realizarea acestui volum care cuprinde rezultatele cercetărilor mele legate de Săcal.

Irina Iszály Garami

Ștefan Oroian – Oroján István, Giula, 2013

Artistul s-a născut la **19 februarie 1947**, în Bătania. **1953–1961** Bătania, Școala generală română; **1961–1965** Gyula, Liceul românesc „Nicolae Bălcescu”; **1965–1969** Szeged, Institutul Pedagogic: română-desen și istoria artei; **1969–1971** Gyula, Școala românească și Liceul românesc „Nicolae Bălcescu”, profesor de desen și istoria artei; **1971–2000** Gyula, Foia noastră (redactor și tehnoredactor); **1980** Gyula, Muzeul Erkel, Colegiul Vizual (conducător și curator al expozițiilor de avangardă); **1991** Gyula, Fondator al Editurii „Noi”.

Maestrii: Vinkler László pictor, Fajó János pictor.

Expoziții personale: **1968** Szeged, Institutul Pedagogic; **1970** Bătania, Clubul românesc; **1972** Szeged, Clubul ziariștilor; **1974** Szeged, Centrul Cultural Bartók Béla; **1975** Békéscsaba, Clubul celor zece; **1976** Gyula, Galeria Bibliotecii orașenești; **1983** Szeged, Casa de Cultură Bartók Béla; **1984** Hódmezővásárhely, Expoziția artiștilor din „Dél-Alföld”; **1985** Szeged, Galeria Paletta; **1986** Eger, Casa Tineretului; **1988** Gyula, Sala Dürer; **1990** Békésszentandrás (împreună cu Lóránt János); **1991** Arad (România), Galeria Art; **1992** Budapesta, Casa de Cultură a României; **1993** București (România), Aula Ministerului de Externe; Cluj-Napoca (România), Biblioteca Centrală Universitară; Oradea (România), Muzeul Țării Crișurilor; **1994** Békéscsaba, Muzeul Munkácsy Mihály; Zürich (Elveția), Galeria

Bassler și Hoffmann (împreună cu Lóránt János); **1995** Brașov (România), Muzeul de Artă; Ditzingen (Germania), Galeria de Artă; Szeged, Casa de Cultură „Bartók Béla”; **1996** Gyula, Galeria Tourinform; **1997** Budapesta, Casa literaturii „Ozirisz”; Szeged, Galeria B; Budapesta, Hotel Béke; Gyula, Galeria Spitalului; Gyula, Sala Dürer; Gyula, Teatrul Cetății, Galeria de Artă; **1998** Paris (Franța), Centrul Cultural Român;

2002 Hanovra (Germania), Galeria de Artă; 2003 Galdrop (Olanda), Galeria de Artă; Bistrița-Năsăud (România), Muzeul de Istorie și Artă; 2004 Cluj-Napoca (România), Muzeul Național de Artă; Oradea (România), Muzeul Țării Crișurilor; Veneția (Italia), Institutul Român de Cultură și Cercetare Umanistică; Roma (Italia), Academia Română; 2005 Mezőtúr, Galeria orășenească; Szeged, Centrul Cultural „Bartók Béla”; Budapesta, Galeria Esély; 2007 Gyula, Sala Dürer; Szeged, Institutul Cultural Român; Sibiu (România), Muzeul Brukenthal; 2008 Szeged, Universitatea din Szeged, Institutul Pedagogic Juhász Gyula, Catedra de desen și istoria artelor; 2010 Gyula, „4.kult_istalo”; 2011 Békéscsaba, Galeria Jankay

Expoziții de grup: 1972 Makó, Tabără de creație; 1973 Bácskatopolya, Tabără de creație; 1975 Budapesta, Galeria Eötvös (împreună cu Ruzsa János, Gortka István și Katona László); 1983 Budapesta, Galeria Națională, Expoziție de jucării; 1985 Gyula, Sala Dürer (împreună cu Ruzsa János, Gortka István); Budapesta, Galeria Bartók (împreună cu Koszta Rozália și Székelyhídi Attila); 1986 Baia Mare (România), Expoziția artiștilor din Gyula; 1995 Esztergom, Bienala Pastel; 1996 Arad (România), Bienala de plastică mică; Eger, Bienala „Aquarell”; Baia Mare (România), Tabără de creație; 1997 Arad (România), Bienala de grafică; Arad (România), Salonul de Iarnă; 1998 Zrenjanin (Serbia), Galeria modernă; 2000 Oradea (România), Muzeul Țării Crișurilor (împreună cu Szántó Stella, Nyisztor János, Kiss

Adél, Nemes Aurélia); 2005 Budapesta, Galeria din Viziváros; 2006 Arad (România), Galeria Delta; 2007 Arad (România), Bienala de grafică; 2009 Arad (România), Bienala de pictură; 2011 Arad (România), Bienala de pictură; 2012 Gyula, Teatrul Cetății, Expoziția MAOE; 2012 Arad (România), Bienala Internațională de Grafică Mică Saloane de Artă: 1970–2007 Békéscsaba, Expozițiile Aföldi Tárlat; 1975–1984 Budapesta, Galeria din Józsefváros; 1982–2013 Szeged, Salonul de Vară; 1990–2013 Expozițiile creatorilor din Județul Békés; 1992–2013 Szeged, Bienala de pictură; 2000–2013 Expozițiile Asociației Pictorilor din Ungaria

Premii și distincții: 2001 Alföldi Tárlat, Békéscsaba „Premiul Artiștilor Plastici din județul Békés”; 2005 Ordinul „Meritul Cultural, Grad de Cavaler” (România); 2006 Ordinul „Meritul Crucea de Cavaler” (Ungaria); 2006 Marele Premiu al Bienalei de Pictură din Szeged; 2011 „Premiul Pentru Minorități”, Budapesta; 2011 Premiul Special al Bienalei Internaționale de pictură, Arad

Membru: Asociația Artiștilor Plastici din Ungaria; Uniunea Artiștilor Plastici din Ungaria; Asociația Pictorilor Maghiari din Ungaria; Asociația Internațională UNESCO a Artiștilor Plastici, Paris, Franța; Uniunea Artiștilor Plastici Filiala Arad (România) – membru de onoare; Asociația Artiștilor plastici din județul Békés

Lucrări în colecții publice: Muzeul Erkel Ferenc, Gyula; Castelul din Gyulavári, Gyula; Muzeul Țării Crișurilor, Oradea (România); Muzeul Munkácsy Mihály, Békéscsaba

Fotocronica Simpozionului al XXII-lea organizat de Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria (Giula, 24–25 noiembrie 2012)

Programul sesiunii științifice

Cornel Sigmirean (Tîrgu-Mureș): Despre construcția națiunii la români

Vasile Dobrescu (Tîrgu-Mureș): Din memoriile unui fost student de la Viena – Iuliu Moisil

Iulia Mărgărit (București): Vocabularul dialectal – modalitate de definire identitară a locutorului

Participanții simpozionului din anul 2012

Cecilia Cârja (Cluj): Etnie, confesiune și politică în Ungaria (a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX)

Tiberiu Herdean (Budapesta): Proza lui M. Blecher

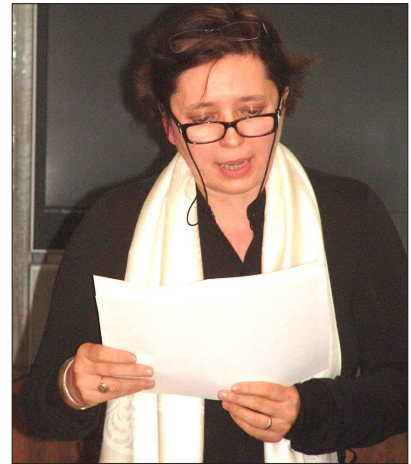
Gabriel Moisa (Oradea): Grupuri anticomuniste din județele Bihor și Arad în primii ani ai regimului comunist

Elena Rodica Colta (Arad): Rolul cărturarilor de țară în susținerea vieții spirituale a satelor românești din imperiu

Ion Cârja (Cluj): O identitate românească de frontieră: canonicul Ioan Boroș de la episcopia greco-catolică de Lugoj (1850–1937)

Ana Borbély (Budapesta): Identitate, istorie și gândire – prenumele la românii din Ungaria

Maria Dan (Tîrgu Mureș): Viața cotidiană într-un oraș al fostului Imperiu austro-ungar: Reghinul Săsesc

Mihaela Bucin (Seghedin): „Academia Csillag”. Intelectuali români în închisoarea din Seghedin

Elena Csobai (Bichișciaba): Comunitatea românească din Darvaș

Emilia Martin (Giula): Con-
viețuirea minorităților etnice
din Aletea

Maria Berényi (Budapesta):
Budapestă românească în urmă
cu o 100 de ani

Cu ocazia simpozionului a fost vernisată o expoziție comună a tinerelor artiste plastice
Emilia Nagy și Iulia Machour

SUMAR

ELENA CSOBAI

Aniversarea a 20 de ani de la înființarea Comunității Cercetătorilor și Creatorilor
Români din Ungaria 4

MARIA BERÉNYI

Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria (1993–2013) 8

Volume ale Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria

apărute în anul 2013 28

FOTOCRONICA CELUI DE-AL XXII-LEA SIMPOZION ORGANIZAT DE INSTITUTUL
DE CERCETĂRI AL ROMÂNILOR DIN UNGARIA 41

Típarul: Mozi Nyomda, Békéscsaba
Director: Garai György

